

Demokrat Parti'nin Kadın Milletvekilllerinden Nazlı Tlabar (1950-1960)

Nazlı Tlabar, One of the Female Mps of Democratic Party (1950-1960)

ÖZET

Türk siyasi tarihinde Demokrat Partili yıllar hiç şüphesiz önemli etkiler bırakmıştır. Çok partili siyasi hayata damgasını vuran ve halkın çoğunluğunun desteğini gören bu parti içinde kadınların da milletvekili olarak yer aldıklarını görmekteyiz. Kadınların siyasi alana katılımı elbette bir ülkenin geleceği açısından önem arz etmektedir. Gerek ev hayatında gerekse iş hayatında her alanda üretim içinde olan kadınlarımızın politik arenada aynı üretkenlikle yer alıp almadıkları da üzerinde dikkatle durmaya değer bir sorudur. 1950-60 dönemi basını ve bu döneme ait arşiv belgelerine dayanılarak hazırlanan bu çalışmada Türk siyasi hayatına Demokrat Parti içinde katılmış, bu parti çatısı altında faaliyetler göstermiş, kimi zaman aktif kimi zaman pasif hatta kimi zaman zorlu süreçlerden geçen ve 1950 seçimlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Demokrat Parti'den giren üç kadın vekilden biri olan Nazlı Tlabar'ın faaliyetleri ve Yassıada Yargılama sürecindeki savunması ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nazlı Tlabar, Demokrat Parti, Kadın Milletvekilleri, Yassıada Duruşmaları.

ABSTRACT

In Turkish political history, Democratic Party era undoubtedly had deep rooted impacts. This party, which lefts its mark on the multi-party political life and had the support of the majority of the public, also had female members of the parliament. Female participation in the political life is certainly an important point for the future of the country. Women are active in home and business life yet they are not as productive in the political life, which is a problem worth paying attention to. In the period between 1950-60, there were female MPs, who were active within the Democratic Party. Although there was a decrease in the number of female MPs compared to the single party era, it is still evident that

Gülşah KURT
GÜVELOĞLU
Yrd. Doç. Dr.

Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi,
FEF, Tarih Bölümü,
gulsah.guveloglu@erdogan.edu.tr

«Çok partili siyasi hayata geçişle birlikte, kendilerine Atatürk tarafından verilmiş olan seçme-seçilme hakkını kullanan ve halkın oylarıyla meclise gelen kadın vekillerden biri de TBMM IX, X, XI. Dönemlerde Demokrat Parti İstanbul milletvekili olarak parlamentoya giren Hatice Nazlı Tlabar'dır.»

Eser Geçmişi

23/05/2016'da başvuru alındı, 17/06/2016'da kabul edildi, 15 Ağustos 2016'da yayınlandı.

Paper History

Received on 23/05/2016, Accepted on 17/06/2016,
Published on 15 August 2016

DOI:

<http://dx.doi.org/10.21551/jhf.v2i2.5000190145>

women had a role to play in the legislative activities in the Grand National Assembly of Turkey by the virtue of their right to vote and stand for election. Among these MPs, Nazlı Tlabar from Istanbul is especially significant, whose attitude was usually in line with the general principles of the Democratic Party but who also stepped out line occasionally. Nazlı Tlabar has joined Turkish political life with the Democratic Party, was active within this party, went through active, passive and even difficult times and became one of the three female MP s of the Democratic Party that has entered in to the Grand National Assembly of Turkey in the 1950 elections. In this study that was prepared from the press and archive documents from 1950-60 period, Nazlı Tlabar's activities and her defense during the Yassıada Trials are discussed.

Keywords: Nazli Tlabar, Democratic Party, Female MPs, Yassıada Trials.

Giriş

5 Aralık 1934 tarihinde, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasıyla birlikte, Türk kadınları milletvekili seçme ve seçilme hakkına kavuşmuşlardır.¹ Bu hakkın elde edilmesiyle birlikte kadınlar ilk defa olarak 8 Şubat 1935 tarihinde milletvekilliği seçimlerine katıldılar. Bu seçimler sonucunda 18'i kadın olmak üzere 399 milletvekili seçilmiştir.² Böylece kadınlar ilk defa V.Dönem TBMM'de milletvekili olarak yer almış oldular.

1946'da tek dereceli seçimlerin uygulanması, kadınlar aleyhine bir rekabet alanı oluşturduğu için bu dönemi izleyen yıllarda kadın parlamenterlerin sayısında önemli artışlar olmamıştır.³ Hatta tek partili dönemde mecliste kadınların oranının daha yüksek olduğu, çok partili dönemde ise en aza indiği görülmektedir.⁴ 1950 seçimlerinde Demokrat Parti 416 milletvekili çıkartmıştır. Bu milletvekillerinden yalnızca bir tanesi kadındır.⁵

1 Resmi Gazete, 11 Kanun-u evvel 1934, Sayı:2877, s.4521.

2 Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, TBMM Yay., Ankara, 2009, s.19; Erdem Çanak, "TBMM'deki İlk Kadın Milletvekillerinden Esma Nayman ve Meclisteki Faaliyetleri", Asia Minor Studies, International Journal of Social Sciences, Cilt:4, Sayı:7, Ocak 2016, s.32; İlk Kadın vekiller ile ilgili ayrıca bkz. Ayten Sezer, Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt:XIV, Sayı:42, Kasım 1998; Meclisteki kadın milletvekilleri ile ilgili bir çok tez hazırlanmıştır. Bkz. Ayşenur Akgül Şahin, Türkiye'deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları (1935-2002), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi, Niğde, 2008; Gülizar Çakır Sümer, Türkiye'de Kadın Milletvekilleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Malatya, 1999; Cemile Şahin, Türk Parlamentosunda Kadın Milletvekilleri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2010.

3 Ayşegül Yaraman, Bir Demokrasi Tartışması, Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili (1935-1999), Bağlam Yay., İstanbul, 1999, s.55.

4 Emel Doğramacı, Atatürk'ten Günümüze Sosyal Değişimde Türk Kadını, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1993, s.22; 1946 seçimlerinde 9 kadın milletvekili varken, 1950 seçimlerinde bu sayı 3'e inmiştir. 1954 yılında meclisteki kadın milletvekili sayısı 4 iken 1957 yılındaki seçimlerle birlikte 8'e yükselmiştir. Bkz. Milletvekili Genel Seçimleri (1923-2011), Türkiye İstatistik Kurumu Yayını, Ankara, 2012, s.5.

5 Demokrat Parti İstanbul milletvekili Nazlı Tlabar. Bkz. Milletvekili Genel Seçimleri s.5,9; Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler, s.19; IX.Dönem TBMM'deki diğer iki kadın vekil Cumhuriyet Halk Partisi'nden Tezer Taşkırın ve Bağımsız milletvekili Halide Edip Adıvar'dır.

Çok partili siyasi hayata geçişle birlikte, kendilerine Atatürk tarafından verilmiş olan seçme-seçilme hakkını kullanan ve halkın oylarıyla meclise gelen kadın vekillerden biri de TBMM IX, X, XI. Dönemlerde Demokrat Parti İstanbul milletvekili olarak parlamentoya giren Hatice Nazlı Tlabar'dır. Tlabar, Osmanlı devletinde son sadrazam Ahmet Tevfik Paşa'nın ve Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'nın torunu, Şura-yı Devlet Azası Avukat Mazlum Hamit Bey'in kızı olarak 1913 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini Kandilli Sultanisi'nde yaptıktan sonra Arnavutköy Kız Koleji'ne gitmiştir. Almanya'da felsefe eğitimi alan Tlabar, Demokrat Parti içinde çeşitli kademelerde görev aldıktan sonra milletvekili seçilmiştir. DP İstanbul il yayın ve propaganda bürosunda ve ilçe başkanlıklarında bulunmuş, ilk büyük kongrede yayın dairesi başkanlığı yapmıştır. Hür Fikirler, Türk Turizm, Türkiye-Pakistan Dostluk cemiyetlerinde ve Y.W.C.A.⁶ Amerikan cemiyetinde çalışmış olan Tlabar, çocuk bakım evi kuran bir milletvekili olarak dikkat çekmektedir. Serbest gazetecilik de yapan Tlabar'ın Atina'da yaptığı bazı röportajlar Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmıştır. İngilizce, Fransızca, Almanca, Rumca gibi dilleri bilen Tlabar, Belçika News Exchange Ajansı ve Avusturya Wiener Illustrierte dergisinin Türkiye muhabir ve temsilciliklerinin yanı sıra TBMM Başkanlık Divanı Katip üyeliği de yapmıştır.⁷ Tlabar, Yassıada Yüksek Adalet Divanı tarafından Anayasayı İhlal suçlamasıyla 4 yıl 2 ay ağır hapis cezasına çarptırılmıştır.⁸ Evli ve bir çocuğu olan Tlabar, 22 Nisan 1971 tarihinde vefat etmiştir.⁹

1.Nazlı Tlabar'ın Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türk Kadınlar Birliği'ndeki Faaliyetleri

Nazlı Tlabar, IX.dönem seçimlerinde 233.065 oy alarak İstanbul'dan milletvekili seçilmiştir.¹⁰ 17 Mayıs 1950'de seçim tutanağını alarak 22 Mayıs 1950'de meclise gelmiş ve tutanak 5 Haziran 1950'de onaylanmıştır. Yasama faaliyetlerine bu şekilde başlamış olan Tlabar, Çalışma ve Dışişleri komisyonları, Dolmabahçe sarayının incelenmesi için kurulan komisyon ve Geçici Dilekçe ve Emekli Sandığı kanununun değiştirilmesi için

6 <http://www.ywca.org/site/c.cuIRJ7NTKrLaG/b.7515891/k.C524/History.htm>, Kadının güçlendirilmesi, sivil haklardan yararlanması, şiddetin önlenmesi ve eşitliğin sağlanması amacıyla 1858'de kurulan uluslararası organizasyon.

7 TBMM Tercüme-i Hal Kağıdı ve Sicil Dosyası, Nazlı Tlabar(Hatice Nazlı Tlabar), Dönem:IX,No:1715; TBMM Albümü, 1920-2010, Cilt:2, 1950-1980, TBMM Yayını, Ankara, 2010, s.569.

8 Türk Parlamento Tarihi, Haz.Kazım Öztürk, TBMM IX.Dönem, 1950-54, Cilt:VII, TBMM Yay., Ankara, 1998, s.541.; Bu eserde, parlamento sonrasında Cerrahoğulları T.A.Ş.'de çalıştığı belirtilmektedir.

9 TBMM Tercüme-i Hal Kağıdı ve Sicil Dosyası, Nazlı Tlabar (Hatice Nazlı Tlabar), Dönem:IX, No:1715; TBMM Albümü, 1920-2010, Cilt:2, 1950-1980, TBMM Yayını, Ankara, 2010, s.569; Cemile Şahin, Türk Parlamentosunda Kadın Milletvekilleri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2010, s.101-102.; Nazlı Tlabar'ın 1941 yılında Mehmet Cemil-Hatice Melahat oğlu İbrahim Muazzez Bey (1901-1983) ile evlendiği ve Ömer Tevfik (1942)'in annesi olduğu Türk Parlamento Tarihi adlı eserden anlaşılmaktadır. Bkz. Türk Parlamento Tarihi, s.540. Bu eserde 24 Nisan 1971'de öldüğü yazılıdır. Edirnekapı'da aile mezarlığında toprağa verilmiştir. Araştırmamız sırasında 23 Nisan tarihli gazetelerde vefat ilanına rastlanmıştır. Bkz. Milliyet, "Eski milletvekillerden Nazlı Tlabar dün vefat etmiştir.", 23.04.1971; Bu bakımdan Türk Parlamento Tarihinde verilen 24 Nisan tarihi yanlıştır.

10 Türk Parlamento Tarihi, s.541.

kurulan geçici komisyonda görev almış; İstanbul'daki süt fabrikasının kapanma nedeni konusunda sözlü soru, 1951 Milli Piyango yılbaşı ikramiyesinin göçmen ve mültecilere verilmesi ve Emekli Sandığı kanununun değiştirilmesine dair 2 kanun teklifi vermiştir.¹¹

Hariciye Komisyonu üyeliğinde de bulunan Tlabar'ın IX. ve X. dönemlerde 3'er kanun teklifi, IX. dönemde 1 sözlü soru önergesi ve IX. dönemde 7 ve XI. dönemde 1 genel kurul konuşması yaptığı görülmektedir.¹²

Bukonuşmalarından biri "Cumhuriyet Halk Partisi'nin haksız iktisaplarının istirdadı" hakkında vermiş olduğu kanun teklifi üzerine yaptığı konuşmasıdır. Bu konuşmasında bir iktidar partisinin yıllarca süren faaliyetleri sırasında hukuka ve cari mevzuata aykırı hareketi olduğu takdirde bundan dolayı hesap vermesi gerektiğini belirtmiş ve partinin tepeden inme emirlerle muhasebe-i hususiyeye belediye bütçelerinden parti emrine aktarılan paraların hesabının sorulması gerektiğini söylemiştir.¹³ Demokrasi terbiyesinin bir gereği olarak gördüğü alınan her paranın hesabının verilmesinin bir mükellefiyet olduğunu vurgulayan Tlabar, bu şekilde iktidar partisinin bir gün kendisinin de hesap vermeye hazır olacağını peşinen kabul etmiş olacağını belirtmiştir. Halk partisinin buna ya itiraz etmesi veyahut "haksız iktisap yoktur" diyebilmesi gerektiğine değinen Tlabar, sözlerini şöyle sürdürmüştür:

*"Esasen Sayın İnönü geçenlerde, bir siyasi partiyi yaşatan manevi kuvvettir dememiş miydi? Biz bunun böyle olduğunu çoktan biliyoruz, zira bilfiil yaşadık. Hatta hadiselerin içinde bulunan birisi sıfatıyla 21 Temmuz 1946'da, İstanbul'da sandığa atılan reylerin aleyhlerine döndüğünü gören Halk Partisinin, son dakikada rey satın almak üzere, milletin 350 bin lirasını, alelacele nasıl ilçelere dağıttığını de gördük ve yaşadık. Onun için, eğer Halk Partisi, bu kanun dolayısıyla, bugün, maneviyata kıymet verir olursa, Demokrat Parti en büyük hizmeti bu yolda görmüş olur. Hakikaten rey artık para ile değil, fikir ve hizmetle alınmalıdır. Demek ki en mühim noktada beraberiz. Neticede, bu millet pek ala biliyor ki, Demokrat Parti'nin bütün istediği, milletin malını millete iade etmekten ibarettir. Bu böyle olunca, sebep ve saikler ileri sürülen mülâhazalar onlarca, ne kadar fena tefsir edilirse edilsin, millete ait malların ve hakların ihkakı yolundaki azminden, Demokrat Parti vaz geçmeyecektir ve vaz geçemez."*¹⁴

Nazlı Tlabar 9.dönem içinde 1951 yılı Dışişleri Bakanlığı bütçesi hakkında da bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında Türkiye'nin Vatikan Devletine bir temsilci göndermesinin gerekliliği üzerinde duran Tlabar, Müslüman olsun veya olmasın birçok devletin hali hazırda bu ülkede temsilcisinin olduğunu ve özellikle manevi bakımdan birçok ülke üzerinde etkinliği bulunan Vatikan devleti ile ilişkilerin kurulmasının ülkemiz açısından da faydalı olacağını ifade ederek "Vatikan Devletinin insan haklarını külliyen inkar eden komünizmin has düşmanı" olduğunu buna karşılık "komünizmin topu, tüfeği ve ordusu olmayan Vatikan'ı bir numaralı düşman" ilan etmesinin Vatikan'ın önemini

11 Türk Parlamento Tarihi, s.541.

12 Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler, s.381.

13 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 26. Cilt, 17. Birleşim, s.209.

14 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 26. Cilt, 17. Birleşim, s.209-210.

gösterdiğini söylemiştir.¹⁵

Ayrıca Birleşmiş Milletler üyesi 52 ülkenin Vatikan'da temsilcisi olduğunu, bunlar içinde Japonya'nın Katolik nüfus oranının %14 olduğunu, buna karşılık Endonezya gibi Müslüman bir ülkenin dahi %50 oranına sahip olduğunu ve bu ülkenin 25 Mayıs 1950'de Vatikan'a temsilci gönderdiğini belirtmiştir.¹⁶ Vatikan'ın dünya cereyan ve hadiselerini manevi ölçülerle tahlil eden önemli bir gözlem ve istihbarat merkezi olduğunu vurgulamış ve Polonya'nın istilaya uğradığı vakit bu olayı telin eden tek sesin Vatikan temsilcisinin olduğunu örnek vermiştir.¹⁷ Dışişleri bakanlığının Paris veya Bern büyükelçilerinden birinin Vatikan'da elçilik görevini ifa edebileceğini öneren Tlabar, Kıbrıs meselesi hakkında Türk ve Yunan hükümetlerinin elden gelen bütün gayreti göstermeleri gerektiğini vurgulamıştır.¹⁸

HATİCE NAZLI
TLABAR
(1913 – 1971)
İstanbul
Milletvekili,
Gazeteci
Sicil No: 1715

Nazlı Tlabar, 9.Dönemde Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi ile ilgili verdiği bir sözlü soru önergesinde özellikle Milli Eğitim bakanlığına bağlı olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (Unesco) hakkında konuşmuştur. Bu konuşmasında Unesco sözleşmesinin 16 Kasım 1945 günü Londra'da Türkiye'nin de katıldığı hazırlık konferansında imzalandığını; ardından Türkiye Büyük Millet Meclisince 20 Mayıs 1946 tarih ve 4895 sayılı Kanunla tasdik edildiğini hatırlatan Tlabar, bu sözleşme gereğince kurulmuş 80 üyeli Unesco Türkiye Milli Komisyonu olduğunu; 15 kişilik Yönetim Kurulu olan komisyonun Millî Eğitim Bakanlığının bir istişare organı olduğu kadar Unesco'nun

15 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 5.Cilt, 50.Birleşim, s.679.

16 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 5.Cilt, 50.Birleşim, s.679.

17 Tlabar sözlerine şöyle devam ediyor: "Eminim ki, Türkiye'de de Vatikan'ın resmen bir temsilcisi olsaydı Bulgaristan'ın komünist hükümetinin ırkdaşlarımıza yaptığı saldırılar derhal protesto edilerek yüz milyarlarca insana bu yoldan duyurulabilecekti." TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 5.Cilt, 50.Birleşim, s.680.

18 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 5.Cilt, 50.Birleşim, s.680.

Paris'teki merkeziyle de doğrudan doğruya temas halinde bulunduğunu; Unesco'ya yılda 90.000 dolar aidat ödendiğini ancak buna karşılık ne kadar faydalandığının bilinmediğini ve kamuoyunun da yeterince aydınlatılmadığını dile getirmiştir.¹⁹ Konuyla ilgili olarak özellikle halk eğitimi noktasında radyonun önemli olduğunu belirten Tlabar, Birleşmiş Milletler ve Unesco'dan alınacak teknik yardım fonu ile deprem, hidrojeoloji ve meteoroloji enstitüleri kurulması için bakanlığa müracaat edildiğini; bunun için gerekli bütçenin ayrılıp ayrılmadığının bakanlıktan sorulacağını söylemiştir.²⁰

Tlabar'ın Türk Hava Kurumu memur ve hizmetlilerinin de Emekli Sandığı Kanunu çerçevesine alınarak emeklilik haklarından faydalanmalarına yönelik teklifleri ise, ilgili komisyonlarda reddedilmiştir.²¹

Sağlık ve Sosyal Yardım bakanlığı bütçesi münasebetiyle meclis genel kurulunda söz alan Tlabar, hem milletvekili hem de bir kadın olarak önemli bir meseleye değinmiştir. Türkiye'nin doğum-ölüm oranlarını istatistiki bilgilerle açıklayan Tlabar, bu oranların bir çok ülkeden yüksek olduğunu; Batılı ülkelerde doğum oranının az olmasına mukabil Türkiye'de bu oranın yüksek olduğunu ancak Batı'nın tam tersine ölüm oranlarının kat be kat yüksek olduğunu vurgulamış ve Türkiye'de yılda 924 bin çocuk doğarken, 546 bin kişinin öldüğünü; ölüm oranının binde 26 olduğunu ifade etmiştir.²² Nazlı Tlabar sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Bu vaziyete göre memleketimizde her hangi bir medeni memlekete kıyasla binde 14 bir ölüm fazlalığı vardır. Bizde yaş üzerinde nüfus sayımı yapıldığı için bu vefiyat nispetinin ne miktarının çocuk vefiyatı olduğunu tam olarak tespiti imkan yoktur....Çocuk vefiyatı üzerinde ortalama bir fikir edinebilmemize medar olabilecek vaktiyle Jakar'ın²³ bazı bölgelerde yapmış olduğu mahalli istatistikler vardır. Bunlara göre Türkiye'de sıfır yaştan on iki yaşına kadar olan çocuklardaki ölüm nispeti umumi vefiyatın yüzde 40'ını aşmakta hatta yüzde 50'ye yaklaşmaktadır. O zaman Jakar'ın tespit ettiği bu istatistiğin Mersin'e ait kısmı, çok acı olduğu için zamanın Sıhhat Vekili Refik Saydam tarafından neşrettirilmediği de bir gerçektir. Bu hakikaten havsalaya sığmayacak bir nispettir, zira mesela Avusturalya'da çocuk vefiyatı nispeti umumi ölümlerin yüzde 3ünü, İsveç, İsviçre gibi memleketlerde yüzde 3 ila 5ini teşkil etmektedir. Afrika'daki farkın

19 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 5.Cilt, 51.Birleşim, s.764.

20 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 5.Cilt, 51.Birleşim, s.764.;“Nazlı Tlabar Unesco aracılığıyla ülkemizde bir Deprem Enstitüsü kurulabileceğini, öğretici filmlerden istifade edilebileceğini belirtti. Radyodan fikir sahasında faydalanmamız lüzumunu anlattı”. Bkz. Vatan, 26.2.1951.

21 Yeni İstanbul, “THK Memurlarının Tekaüt Sandığına Alınmaları İsteniyor”, 3.5.1951.

22 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 5.Cilt, 52.Birleşim, s.929.; Cumhuriyet, 27.2.1954.

23 Mösyö Jakar: Camille Jacquart, 1926 yılında kurulan İstatistik Umum Müdürlüğünün başkanlığını yürütmüş olan Belçikalı istatistikçidir. 1927 nüfus sayımı onun başkanlığı döneminde gerçekleştirilmiş olup, cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımı olması bakımından önemlidir. Bkz. Aytül Tamer-Alanur Çavlin Bozbeyoğlu, “1927 Nüfus Sayımının Türkiye’de Ulus Devlet İnşasındaki Yeri: Basında Yansımalar”, Nüfusbilim Dergisi (Turkish Journal of Population Studies), Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdleri Enstitüsü Yayını, Cilt:26, Yıl:2004, Ankara, s.74.; Seyfi Yıldırım, “Belçikalı Nüfus ve İstatistik bilimci Camille Jacquart ve Türkiye’de Modern İstatistiğin Kurulması 1926-1929”, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Yıl:2010, Cilt:7, Sayı:1, ss.7-36.

azametinin bu millet için ne meşum bir mana ifade etmekte olduğunu Büyük Meclisin takdirine arz ederim. Buna rağmen nüfusumuzun artmakta olduğu da görülüyor. Demek ki başka memleketlerde, doğum azlığından mütevellit nüfus boşluğunu ölüm azlığı ile kapattıkları halde, biz ölüm çokluğundan mütevellit nüfus boşluğumuzu adeta *hüdayi nabit diyebileceğimiz doğum çokluğu ile gidermeye çalışıyoruz. Halbuki ölüm nispetini binde 26'dan, ileri memleketlerin vasatı olan binde 12'ye değil hatta binde 16'ya düşürebilsek ve dolayısıyla artış binde 18'den binde 28'e çıkacağına göre ve bir batın 32 sene hesap edildiğine göre 32 senede memleketimizin nüfusunun iki misline çıkabileceği basit bir hesap işidir. Muhterem milletvekilleri, görülüyor ki memleketin istikbaliyle alakalı muazzam bir dava karşısındayız. Ben bu kısa zaman içinde size davanın ancak ana hatlarını çizebildim fakat sözlerime son vermeden evvel Türk anasının, millet olarak bize, gurur ve iftihar veren hasletinden bahsetmek isterim. Türk anasının doğurduğu çocuk ana sütü emdiği müddetçe sıhhatlidir. Sağlamdır ve ölüme karşı başka hiçbir millette görülmeyecek derecede mukavemetlidir. Bizde kırım halindeki çocuk vefiyatı yavru ana sütünden kesildiği yani mama ve oyun çocuğu çağa girdiği zaman başlıyor. Türk çocuğunun süt emerken ki bu yaşama gücü Türk anasının ırkan sağlam bünyesinin ve temiz helal sütünün yüzü suyu hürmetindedir.”²⁴*

Nazlı Tlabar Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı bütçesi nedeniyle yaptığı konuşmasında bizzat Amerika seyahatinden edindiği izlenimler doğrultusunda Türkiye'nin neler yapması gerektiği üzerinde durmuştur. Türkiye'nin haberler bürosunun çok güzel şekilde çalıştığına bizzat şahit olduğunu ifade eden Tlabar, başka ülkelerin 200 kişi çalışırken Türkiye'nin 3 kişilik ekibiyle büyük çaba ve başarı gösterdiğini dile getirmiştir.²⁵ Tlabar Amerika'da kendisine genellikle Türklerin güçleri ve kuvvetleriyle tanıdıklarını söylediklerini, ancak görüştüğü hemen herkesin Türkleri insan olarak da tanınmak istediklerini aktarmış ve bu nedenle şahsi temasların son derece önemli olduğunu; geliştirilmesi gerektiğini ve bu konuda propagandanın büyük önem arz ettiğini ifade etmiştir. Propagandanın önemine binaen, Newyork'ta diğer ülkelerin olduğu gibi bizim de bir tanıtım ofisi açabileceğimizi; buraya Türkiye'ye özgü ürünlerin konulup tanıtımlarının yapılabileceğini belirten Tlabar, Los Angelos'ta da bu tür bir ofisin faydalı olacağını dile getirmiştir.²⁶

Turizm endüstrisini teşvik amacıyla konulması düşünülen vergilerle ilgili olumlu görüş bildiren Tlabar, yine kendi deneyimleri çerçevesinde yaptığı konuşmasında bu vergilerin alınmasının turizmin geliştirilmesi için zaruri bir ihtiyaç olduğuna vurgu yapmaktadır. Ülkede düne kadar turizmin olmadığını, ancak bütün ülkeye lazım olduğunu, bunun ülkeyi kalkındıracağını bizzat kendi deneyimleriyle aktarmaktadır. Konuyla ilgili olarak İtalya'ya yaptığı bir geziden deneyimlerini aktaran Tlabar, İtalya'dan geçerken üç bin liret “ayakbastı parası” alındığını ifade etmiş, ardından Türkiye'ye dönüşünde Park

24 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 5.Cilt, 52.Birleşim, s.929.

25 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 13.Cilt, 45.Birleşim, s.579-580.

26 Tlabar sözlerini şöyle tamamlamıştır: “Arkadaşlar, oralarda şahsi temas kadar mühim bir rol oynuyor ki, memlekete neler kazandırabilir tarif edemem. Bir Amerikalı sizi severse memleketimizi de sever.” Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 13.Cilt, 45.Birleşim, s.579-580.

Otel’de kaldığını ve buradaki servisin yabancıları memnun etmekten uzak olduğunu, personel yetiştirmenin önem arz ettiğini ve bu nedenle turizm müesseselerine üç yıl süreyle yabancı uzman alınmasının zaruri olduğunu dile getirmiştir.²⁷

Tlabar, mecliste yapmış olduğu konuşmaların yanı sıra kanun teklifleri de vermiştir. 9.dönem TBMM’de, 13 Ocak 1951 tarihli Her Gün gazetesinin başlattığı “Milli Piyango ikramiyesini göçmen kardeşlerimize verelim” şeklindeki kampanyaya destek olan Tlabar,²⁸ daha sonra bu konudaki kanun teklifini geri almıştır.²⁹ Teklifin geri alınmasının gerekçesi tutanaklarda yer almamaktadır.

10.dönemde ise, DP Ankara mebusu Aliye Temuçin ile birlikte Emekli Sandığı Kanununa muvakkat iki madde eklenmesiyle ilgili teklif vermiş; bu maddelerden biri görüşmeler sonunda kabul edilmiştir.³⁰ Bu kanun teklifi Türk basınında da yer almıştır.³¹ Dul kadınların emekli maaşlarının ödenmesi konusunda koruyucu bir nitelik taşıyan bu kanun teklifi Tlabar’ın Kadınlar Birliği başkanlığı yürütmekte olduğu 10.döneme denk gelmiştir ve onun kadınların sorunlarına duyarlılığı olarak değerlendirilebilir.

Nazlı Tlabar, 24 Şubat 1955’de 23 Ocak 1954 tarihli Yabancı Sermayeyi teşvik kanununda yer alan 1931 tarihli Türkiye’de Türk Vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkındaki kanunun bazı maddelerinin geçersiz sayılması hususunda bir kanun teklifi vermiştir.³² 1954 tarihli Yabancı Sermayeyi teşvik kanunu, 1931 tarihli kanundaki bazı alanlarda yalnızca Türk vatandaşlarının çalıştırılabileceği şeklindeki sınırlamaya esneklik getirmiştir.³³ Tlabar bu kanun dolayısıyla “Türk müzisyenlerine alaka ve himaye gösterilmesi gerektiği”ne vurgu yapmış, onun Türk sanatkârlara olan bu desteğine Türkiye’deki müzisyenler derneğinden destek gelmiştir.³⁴

27 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 21.Cilt, 73.Birleşim, s.541; Cumhuriyet, “Turizm Kanunu”, 28.4.1953.

28 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 4.Cilt, 32.Brileşim, s.278.; Yılbaşında kimseye isabet etmeyen 500 bin liralık ikramiyenin muhtaç durumdaki göçmenlere verilmesi ile ilgili olarak bkz. Her Gün, “Göçmenlere Yardım”, 18.1.1951.; 1950-51 yılı Bulgaristan Türklerinin göçleri ve yerleştirilmeleri ile ilgili olarak bkz. Filiz Çolak, “Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göç Hareketi 1950-51”, Tarih Okulu Dergisi, Sayı: XIV, 2013, s.113-145.

29 TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 7.Cilt, 76.Brileşim, s.228.

30 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu’na muvakkat 96. madde eklenmiştir. Bu maddeye göre, “Mülga 1683 sayılı Kanunun 50. maddesi hükmüne tevfikan, 1341 yılı Muvazene-i Umumiye Kanununun 41. maddesi ile on senelik maaşları defaten ödenerek ilişkileri kesilmiş olan ve başka bir kocaya varmaksızın halen dul bulunan zevcelere, kesilmiş olan maaşları, kanunun 68. maddesinin a fıkrasına tevfikan yeniden bağlanarak, bu kanunun meriyet tarihini takip eden ay başından itibaren ödenir.” hükmü yer almaktadır. TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem (1954-57), 12.Cilt, 75.Birleşim, s.280.

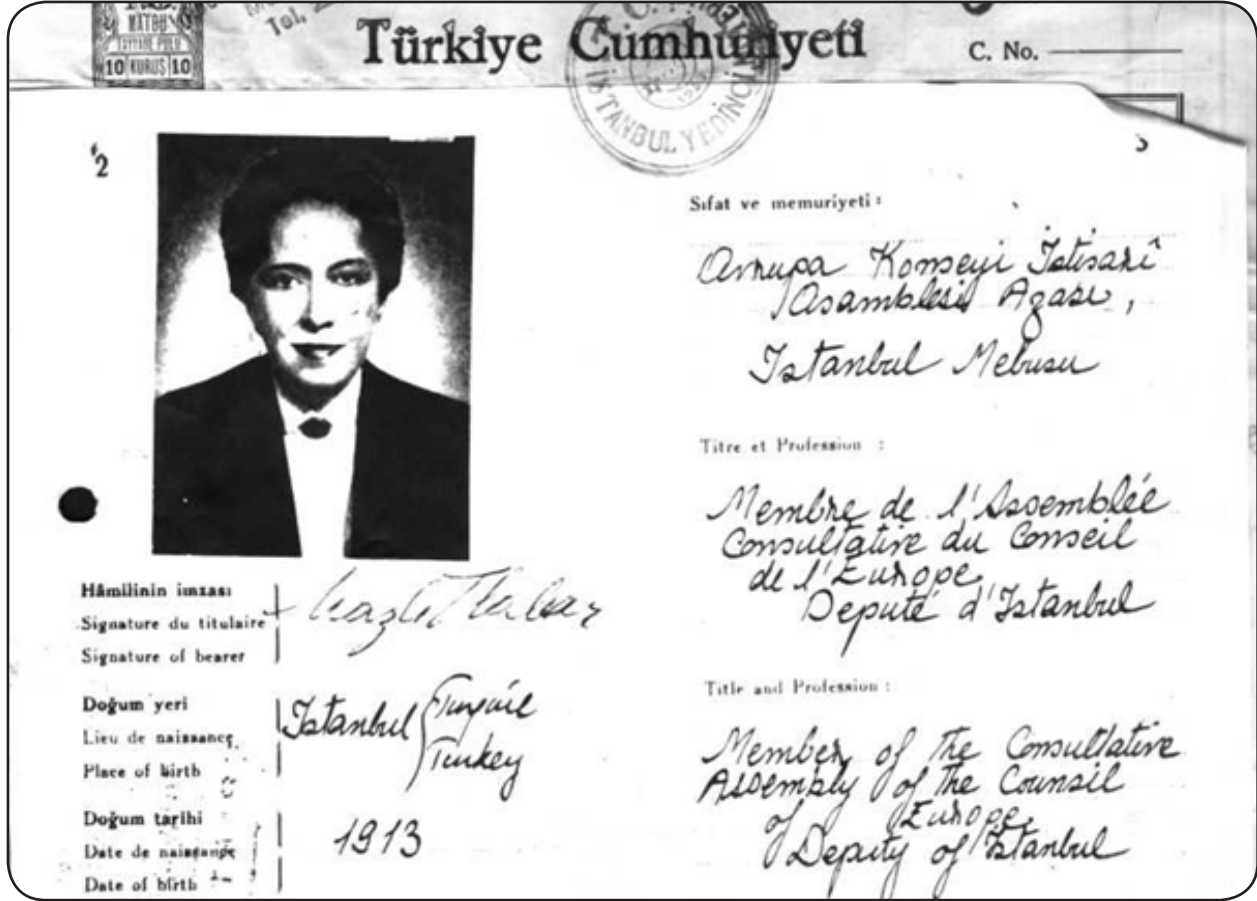
31 Vatan, “Dullara Aylık Verilecek”, 18.1.1954.

32 TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem (1954-57), 5.Cilt, 48.Birleşim, s.624.

33 Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve İlgili Diğer Mevzuat, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 1976, s.7-9. Bu kanunun yabancıların istihdamına dair 7.maddesinde yabancı mütehasıs, ustabaşı ve uzman personelin yerli teşebbüslerde herhangi bir kısıtlama olmadan çalıştırılabilmemesinin önu açıliyordu. Bu durum ise özellikle sanat ile uğraşan Türk vatandaşları arasında yabancıların tercih edileceği yönünde endişeler doğurmuştur.

34 Sadun Tanju, “Nazlı Tlabar’ın Kanun Teklifi Dolayısıyla” başlıklı yazısında “Üstünkörü yabancı sanatkarları takdir etmenin bir aşağılık duygusundan ileri geldiğini” ifade etmiş ve Tlabar’ın kanun teklifini ülke sanatı için çok hayırlı olarak nitelemiştir. Bkz. Vatan, 20.2.1955.

Yine 10.dönem içinde DP Zonguldak milletvekili Edibe Sayar ve Ankara milletvekili Aliye Temuçin ile birlikte 9 Mart 1956'da 2596 sayılı "Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine dair Kanun" hakkında değişiklik teklifinde bulunmuştur.³⁵ Bu teklif, Demokrat Parti genelinde destek görmemiş³⁶ ve Dahiliye encümenine sevk edilerek dahiliye nizamnamesinin 60. maddesi gereğince hükümsüz kalmıştır.³⁷

Türk basınına "Çarşafın kaldırılması için kanun teklifi verildiği" şeklinde yansıyan bu gelişmeyle ilgili birçok haber bulunmaktadır. Örneğin Dünya gazetesinde "DP'li dört kadın milletvekili kıyafet kanununa ek bir madde hazırlıyorlar. Nazlı Tıbar: "Atatürk'ün ruhu muztarıptır. Biz teklifimizle bu gediği böyle kapatacağız dedi." başlığı atılmış ve İstanbul sokaklarından iki çarşafı kadın görüntüsü haberle birlikte ana sayfaya konulmuştur.³⁸ Cumhuriyet gazetesinde de bu konu yer almış ve "Kadınlar Birliği çarşafı mücadele için faaliyete geçti; Birlik, mantolar yaptırılarak bunları köylü kadınlara maliyetine veya bedava dağıtacak" şeklinde bir başlık atılmıştır.³⁹ Birliğin manto imalatı

35 Cumhuriyet, 13 Mart 1956.

36 "Çarşaf ve Rey Mücadelesi; Nazlı Tıbar ve arkadaşlarının teklifi komisyonda DP mebuslarının muhalefeti ile karşılandı", Müstakil Gazete, 27.3.1956.

37 Türk Parlamento Tarihi, TBMM X.Dönem (1954-57), Cilt:IV, (Haz. İsmet Binark), Ankara, 2010, s.3884.

38 Dünya, 8.8.1954.

39 Cumhuriyet, 9.4.1959. Gazetede "Çarşaf yasağı kanununun çıkarılmasına muvaffak olunamadığından bahisle,

ve dağıtılmasına yönelik kampanyasının dikiş atölyesinin açılması ve bunun Sümerbank ile yapılan anlaşma çerçevesinde finanse edilerek devam ettiği gazetelere yansımıştır.⁴⁰ Bu teklifle alakalı olarak Türk Kadınlar Birliğinin kuruluşunun onuncu yıldönümünde radyoda yaptığı bir konuşmada Türk kadınına “irtica ve kara çarşafıla mücadele” davet etmiş; “çarşafın din ve ahlakın gereği” gibi gösterilmeye çalışıldığını belirterek “vicdan ve din hürriyetini en tabii hak olarak gördüklerini, fakat bunun geri muhitlerde bir tazyik vasıtası olarak kullanılmasının zararlı olduğunu” ifade etmiş; “dinimizin yanlış tefsir ve istismar edilmesini önlemek” gerektiğini vurgulayarak Türk aydınlarını işbirliğine davet etmiştir.⁴¹

Tlabar’ın Türk Kadınlar Birliği başkanı sıfatıyla radyoda bu kanun teklifi ile alakalı yapmış olduğu konuşması olumlu-olumsuz büyük yankı uyandırmıştır. Dönemin basınının önde gelen kalemleri Tlabar’ın bu konuşmasını oldukça cesur bulmuşlar ve bir kadın milletvekili olarak onu takdir eden yazılar kaleme almışlardır. Vatan gazetesinde Ahmet Emin Yalman “Kadınlar Cephesi” başlığında Tlabar’ın konuşmasını “açık kalpli, berrak ve mert” olarak nitelmiş; bu konuşmanın ülkeyi seven, birliğini ve terakkisini isteyenleri sevindirdiğini belirtmiştir. Ayrıca, Tlabar’ı 1957’de Vietnam’da Saygon’da toplanan Asya Milletleri Antikomünist Kongresinde vazife başında gördüğünü ve orada “sihirli bir hitabet gücüyle” etkili bir konuşma yaptığını; Kıbrıs meselesini dünyaya tanıtmak için giriştiği seyahatlerde önemli neticeler aldığını ve Avrupa konseyi muhitinde çok sevgi ve hürmet kazandığını yazmıştır.⁴² Y. Kadri Karaosmanoğlu da, Tlabar’ın konuşmasından övgüyle bahsetmiş ve “*Bu konuşmayı takdir ve sempati ile karşılamayacak bir Türk aydını yoktur, ben kendi hesabıma bunu büyük bir medeni cesaret eseri telakki ederim*” sözleriyle bu övgüsünü dile getirmiştir.⁴³

Radyoda yapmış olduğu bu konuşmanın basında olumsuz tepki çektiği hatta öyle

---

Kadınlar Birliği çarşafıla mücadele için maddeten ve manen faaliyet gösterecektir. Migros’un birliğe hediye ettiği 40 dikiş makinası durmadan ucuz mantolar imal edecek ve bu mantolar köylü kadınlara maliyetine dağıtılacaktır. İcap ederse mantolardan para da alınmayacaktır.” deniliyor. Cumhuriyet, 9.4.1959.

40 “Çarşafıla Mücadele Kampanyası”, Hürriyet, 13.3.1960.

41 Tlabar şunları söylemiştir: “Bir manto ile başta bir örtü acaba neden çarşafın vazifesini görmesin? En muhafazakar olanımız bile bu medeni kıyafeti din ve ahlak ölçüleri ile kabili telif bulmadığını iddia edebilir mi? Biz eski zamanlardan arta kalıp derinden satha çıkan gerilik tezahürlerini modern Türkiyemize yakıştıramıyoruz. İşte bu inanç ve vazife duygusu içinde başta fedakar ve feragatli öğretmenlerimiz olmak üzere bütün aydınlarımızı işbirliğine davet ediyoruz.” Bkz. Milliyet, 13.4.1959.; “Çarşafıla Mücadele Kampanyası Yurtta Geniş Alaka Uyandırdı”, Yeni İstanbul, 14.4.1959.; “Tlabar’ın Konuşması”, Vatan, 13.4.1959.; “İrticaya Karşı Türk Kadını Mücadeleye Davet Edildi”, Cumhuriyet, 13.4.1959.; “Geriliğe karşı Mücadele”, Tercüman, 13.4.1959.

42 Vatan, 1959.; BCA, Dosya:960/1, Fon:10.9., Yer:43.127.1, Tarih:1960, Anayasayı İhlal Davası Dosyası, s.158.

43 Y.Kadri Karaosmanoğlu, “Radyoda Bir Hoş Seda”, Ulus, 15.4.1959. Karaosmanoğlu yazısının devamında şunları söylüyor: “Tlabar bu cesareti gösterirken hiç şüphesiz ki mensup olduğu parti teşkilatı içinde ve hatta bu parti iktidarının bazı erkani arasında müspet bir tesir uyandırmayacağını biliyordu. Zira, zekasının ve kalbinin en samimi tepkileriyle karşı koyduğu gerilik cereyanlarının bu teşkilat tarafından sömürülüp körüklendiği ve o iktidar erkandan bazılarının “memleketimizde irtica yoktur” dedikleri herkes gibi onun da malumu olsa gerektir. İmdi, bahsi geçen konuşmasında “İslam dinini köhne ve geri fikirleri yaymak için alet edenlerden Türk kadınılığı davacıdır” cümlesini söylerken kimleri hedef tuttuğu da kendisince besbelli olmak lazım gelmez mi? İşte Türk kadınlar birliği genel başkanı asıl bu noktada medeni cesaretin ve fikir asaletinin en güzel örneklerinden birini vermiş oluyor....Şu halde, Sayın İstanbul milletvekili bu cesaretini partisinden almış olsun....Evet, umarız ki, Nazlı Tlabar’ın konuşması DP’de hasil olan bir intibahın yankısıdır”.

ki, zaman zaman gazetelerde yapılan yorumların bazılarının “tehdit” boyutlarına vardığı anlaşılmaktadır.⁴⁴ Hür Adam gazetesinde yapılan bir haberde, Nazlı Tlabar’ın CHP propagandası yaptığını; kendisinin de mensup olduğu iktidar partisinin Dahiliye Vekili ve müsteşarının “irtica yoktur” derken, onun “irtica ile mücadele edeceğiz” demesinin bu beyanları tekzip etmek anlamına geldiği ifade edilmektedir. Tlabar’ın beyanıyla ilgili olarak bu haberde “DP çevrelerinde hayret uyandırdığı”, “CHP’lilerin ekmeğine yağ sürdüğü”, “Halkçıların beyanati istismar ettikleri” gibi yorumlar yer almaktadır.⁴⁵ Bu haberlere karşılık, Cumhuriyet gazetesi “CHP’li Kadınların çarşafa dair görüşü” başlıklı bir haberde CHP’li kadınların Tlabar’a destek olduklarını belirtmiştir.⁴⁶

Bu kanun teklifi kamuoyunda Türk Kadınlar Birliği’nin görüşü ve isteği gibi algılanmış olduğundan Birlik açıklama yapma ihtiyacı hissetmiş ve siyasetle ilgileri olmadığını özellikle belirtmiştir.⁴⁷ Türk Kadınlar Birliği şu açıklamayı yapmıştır:

“Türk Kadınlar Birliği siyasetle uğraşmaz ve hiçbir siyasi partinin organı değildir. Nitekim idare heyetimizde muhtelif partilere mensup arkadaşlarımız bilfiil vazife görmektedirler. Bu itibarla Genel Başkanımız Tlabar’ın konuşmasının siyasi hiçbir hüviyeti yoktur. Çarşafa mücadele mevzuu öteden beri Türk Kadınlar Birliği bünyesinde gelişen umumi bir istektir. Bütün kongrelerimizde ve istişari toplantılarımızda bilhassa Anadolu’dan gelen delegelerimizin ehemmiyetle üzerinde durdukları mevzuu Türk kadınının medeni kıyafetidir. Bugün kadınlarımızın giymekte oldukları çarşafın ne dini ve ne de milli kıyafetimizle hiç alakası olmadığını tarihler göstermektedir. Kadınlar Birliği bir kadın davası olarak meseleyi ele almış, Genel başkan da bu davanın sözcülüğünü yapmıştır.”⁴⁸

Akis dergisinde yer alan bir yorumda Tlabar’ın konuşması DP içindeki muhalefetin veya ikinci bir grubun varlığına delil olarak gösterilmiştir. Gazetenin “Olup Bitenler” başlıklı köşesinde DP’de değişik rüzgarlar başlığı altındaki yorumda Tlabar’ın radyoda yaptığı konuşmanın Menderes’in yurt dışında olduğu bir tarihte olmasının “manidar” olduğu dile getirilmektedir. Ayrıca DP içinde irtica mevzuunda iki tezin çarpıştığını; çok

44 Ulus gazetesinde yer alan haberde, gazeteye gelen bir tehdit mektubunda çarşafa mücadele konusundaki yayının kesilmesi istendiği, “Galiz küfürlerle başlayan bir buçuk daktilo sayfalık mektupta, çarşafın Türk kadınının iffetini ve namusunu koruduğu iddia edilmekte ve çarşafa mücadelenin devamı halinde iyi sonuçların ortaya çıkmayacağı, ağır tehditlerle ifade edilmiştir” denilmektedir. Haberin devamında Türk Kadınlar Birliğine imzasız gönderilen bir mektupta aynı şekilde tehditlerin olduğu ifade ediliyor. Ulus, 21.4.1959.

45 Haberin devamında, “Atatürk’ün dahi kadının çarşafına dokunmadığı halde Demokratlar kadının başındaki örtüye varıncaya kadar çekip aldılar. İşte manevi sahada kalkındıracağız diyen adamlar bunlar mıdır? Diye köylere varıncaya dek Halk partililerin propaganda konusu olacağını sayın milletvekili Tlabar hanım bizden daha iyi bilmesi lazımdır.” şeklinde yorum yapılmıştır. Hür Adam, 24.4.1959.

46 Cumhuriyet, 17.4.1959.

47 Cumhuriyet, 22.4.1959.; Yeni İstanbul gazetesinde konuyla ilgili yer alan haberde “CHP Propagandası yapan DP mebusu Nazlı Tlabar, İktidar taraftarı bir gazetenin bir yazısı Kadınlar Birliği mensuplarını üzdü” denilmektedir. Gazete bu haberin hemen üstüne “Taksim meydanında dünkü açık havadan istifade ederek torununu gezdiren bir çarşafli ihtiyar” açıklamasıyla çarşaf giyen bir kadın resmi koymuştur. Yeni İstanbul, 20.4.1959.; Nazlı Tlabar’a yönelen gülünç ve çirkin bir iftira: Çarşaf konusunu sömürenler tartışmayı çığırından çıkardı”, Medeniyet, 20.4.1959.

48 Cumhuriyet, 22.4.1959.; Zafer, 22.4.1959.; Ulus, 22.4.1959.

daha kuvvetli olan birinci grubun ne pahasına olursa olsun seçimleri kazanmak gayesiyle Genel başkanı da iken ederek din kozunu sonuna kadar kullanmak kararında olduğu; ikinci grubun ise “irticanın başkaldırdığı yerde karınca gibi ezilmesine taraftar” ancak şimdiye dek sesini duyuramayan bu grubun “Menderes Türk karasularını terk edince seslerini radyoda duyurabildiklerini” belirten bu yazı,⁴⁹ DP içinde bir bölünme mi var sorusunu akıllara getirmiştir.⁵⁰

Tlabar'ın meclis genel kurulunda yaptığı son konuşması, 11.dönemde Dışişleri komisyonunda görev alması nedeniyle 1960 yılı dışişleri bakanlığı bütçesi hakkında olmuştur. Konuşmasına 1945 yılı şartlarından bahsederek başlayan Tlabar Rusya'nın yayılcı siyasetine değinerek, “sulhsever memleketlerin eski kolonilerine birer birer bağımsızlıklarını verirken Rusya'nın Avrupa'da bir milyon kilometrekare toprağı ele geçirdiğini ve 100 milyon insanı insan haklarından mahrum ettiğini” söylemiştir. NATO'nun bu şartlar içinde adeta bir refleksi, nefsi müdafaa içinde kurulduğunu belirten Tlabar, Batı blokunun bir sulh cephesi olduğunu ve bu çerçevede İstanbul'da toplanacak olan NATO vekiller konseyinin Türk topraklarında gerçekleştirilmesinin hayırlı sonuçlar vereceğini sözlerine eklemiştir.⁵¹ Türkiye'nin dış politik ilişkilerinde özellikle Irak ve İran arasında Şattularap anlaşmazlığında ara buluculuk yapmasının bu sulhsever politikanın gereği olduğunu düşünen Tlabar, diğer taraftan Yugoslavya'dan gelen vatandaşlarımıza tazminat ödenmesine dair antlaşmanın yürürlüğe girmesinin de sevindirici bir gelişme olduğunu belirtmektedir. Tlabar son olarak hariciye teşkilatının gün geçtikçe daha modern bir görünüm kazandığını, gerek personel bakımından gerekse teşkilat ve haberleşme bakımından büyük gelişme kaydettiğini dile getirmiştir.⁵² Tlabar'ın ardından konuşan Hariciye vekili F.Rüştü Zorlu da Hariciye vekaletine yönelik bu teşvik verici övgüleri nedeniyle Tlabar'a teşekkür etmiştir.⁵³

Nazlı Tlabar, milletvekilliği yanında aktif şekilde Türk Kadınlar Birliği'nde de görev almıştır. Türk Kadınlar Birliği'nin 20 Haziran 1954'te yapılan kongresinde Genel Başkanlığa seçilmiştir.⁵⁴ 1960 yılında darbe yapılana dek birliğin başkanlığını sürdürmüştür.

Türk Kadınlar Birliği ülke genelinde basın aracılığıyla bir anket düzenlemiş ve bu anket ile kadınların istek ve beklentilerini belirlemeye çalışmıştır. Bu anket basında ilgi

49 Akis, 18.4.1959.

50 1960 darbesi sonrasında Vatan gazetesinde “97 sabık DP milletvekili hükümeti yıkmak istemiş” şeklinde yer alan bir haberde bu 97 kişi içinde Nazlı Tlabar'ın da adı verilmekte ve onun son dönemde muhalif kanatta yer aldığı ifade edilmektedir. Haber, 26 Mayıs'ta ihtilalci olan sözde mukavemetçilerin listesi bulundu şeklinde devam etmekte; “Bunlar yayılcı mıydı” başlığı altındaki haberde ise, bu listede eski Ticaret bakanlarından Zeyyat Mandalinci, Trabzon mebuslarından Mahmut Goloğlu, Sabri Dilek, Osman Turan gibi isimlerin de olduğu yazılmaktadır. Bkz. Vatan, 2.10.1960.; Ayrıca DP içindeki muhalefet ile ilgili örnek bir çalışma için bkz. Zehra Arslan, “Demokrat Partinin Muhalif Siyasetçilerinden Trabzon Milletvekili Hüseyin Sabri Dilek”, TDAD, Temmuz-Ağustos 2014, Cilt:107, Sayı:211, s.59-78.

51 TBMM Tutanak Dergisi, 11.Dönem (1957-60), 12.Cilt, 47.Birleşim, s.503.

52 TBMM Tutanak Dergisi, 11.Dönem (1957-60), 12.Cilt, 47.Birleşim, s.504.

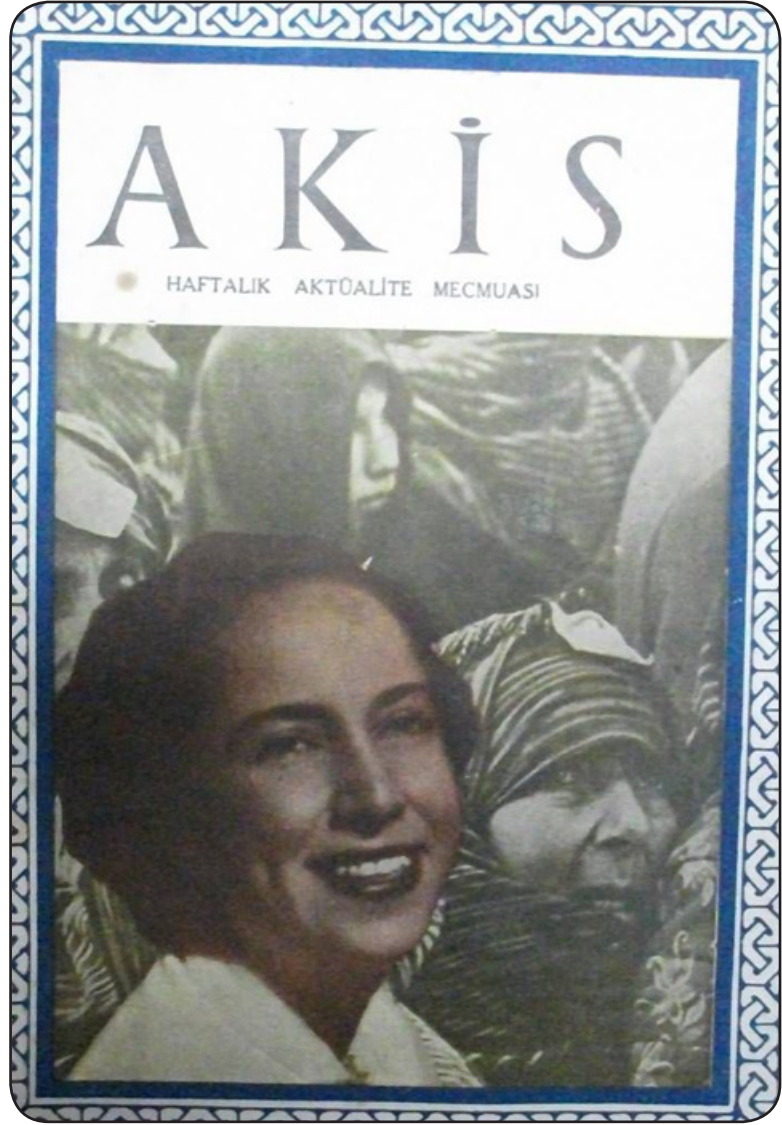
53 TBMM Tutanak Dergisi, 11.Dönem (1957-60), 12.Cilt, 47.Birleşim, s.505.

54 Birliğin genel kurulunda Tlabar ile birlikte Aliye Temuçin, Nuriye Pınar, Hilal Ülman, Perihan Arıburun, Edibe Sayar, Ayşe Günel gibi DP kadın milletvekilleri de bulunmaktadır. Bkz. Müge Dişbudak, Türk Kadınlar Birliği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2008, s.84.

uyandırmış ve köşe yazarları bu konuya değinmişlerdir. Örneğin, bu anketin oldukça önemli olduğunu vurgulayan Yalman, Nazlı Tlabar'ın "olgun bir münevver ateşli bir vatansever" olduğunu belirtmiş ve Türk Kadınlar Birliği'nin onun başkanlığında oldukça verimli çalışmalar yapacağını ifade etmiştir.⁵⁵ Bu anketle ilgili bir başka yorumda ise bu çalışmanın son derece faydalı olduğu belirtiliyor ve "ortaya atılan dava bir feminizm davası değil, bir dimağ potansiyeli davasıdır" yorumu yapıyordu.⁵⁶

Türk Kadınlar Birliği'nin amaçlarıyla ilgili Akis'te yer alan bir yazıda Nazlı Tlabar Türk Kadınlar Birliği'nin gayesini ve planlarını şu şekilde ifade etmektedir:

"Öncelikle İnkılaplar ülkede layıkıyla nüfuz ettirilememiştir. Bilhassa kara çarşafın tehdidine karşı enerjik bir mücadele açılması icap etmektedir. Hayat pahalılığı ile mücadelede ev kadınları hükümete destek

5 Haziran 1954-
Akis Dergisi-
Nazlı Tlabar

55 Ahmet Emin Yalman, 11.7.1954.; Yalman Kadınlar Birliğinin Anketi başlıklı köşe yazısında şu önemli noktalara dikkat çekiyor: "Bugün Türk kadınının kahir bir kısmı okumak, yazmak bilmiyor. İrfan nimetine kavuşanlar, ve umumi hayatta vazife alanlar çok mahdut bir azınlıktır....İrfandan mahrum bırakılmasına rağmen Türk kadını, çok ağır bir kısım iktisadi ve içtimai yükleri başarıyla taşıyor...Fedakar bir annedir. Bu mübarek mahlukun bilgi ışıklarıyla teçhiz edildiğini her tarafta umacı kıyafetinden kurtulduğunu, kendini bilen, şeref ve namusunu şuurla korumaya kadir olan müsavi haklı bir vatandaşın ve insanın haysiyetine layık muameleyi gördüğünü farz ediniz...Türk kadınının kendine layık olan mevkiye kavuşmasına ve ortaçağa mahsus cehalet ve taassup zincirlerinden kendisini kurtarmasına İslam dinini engel diye göstermek dine iftiradır. Müslümanlık, kadınların hakkını ve haysiyetini tanımakta ve anneye hürmeti emretmekte her dinden ileri gitmiştir..." Ahmet Emin Yalman, 11.7.1954.

56 "Kadın davası yalnız birkaç kadına okuma yazma öğretmekle halledilecek bir mesele değildir. Üzerinde mutlak surette rasyonel esaslar kurulması gereken bir yurt davasıdır. Bunu erkek kadın bütün münevverler bu zaviyeden görmeli ve uğraşmalıdır. İşte Nazlı Tlabar'ın münevverlere gönderdiği mesaj, yurdun o kadar muhtaç bulunduğu dimağ potansiyelini birbirine karşı güvensizlik duyan iki ayrı zümre olmaktan kurtarmaya ve her ikisini yurt hizmetinde birleştirip kudretini genişletmeye matuf cesur bir jest, uzlaştırıcı bir davetti". M. Erbilin, "Türk Kadınlar Birliğinin Anketi", Hürses, 22.11.1954.

olabilirler. Nitekim Danimarka'da kadınların hayat pahalılığına karşı yaptıkları boykot başarılı olmuştur. Türk kadınları her yerde, bilhassa yabancı ülkelerde laykıyla temsil edilmelidir. Bunun için de resmi makamlarla işbirliğine gidilmelidir. Bunların gerçekleşmesi için aktif olması gerekmektedir.”⁵⁷

Türk Kadınlar Birliği'nin yeni çalışma programını da açıklayan Tlabar, kısa vadeli çalışmalar içinde radyo konuşmaları aracılığıyla kadınların kalkındırılmasına yardımcı olmak, Basın yayın umum müdürlüğü ve Turizm Kurumuyla işbirliği halinde ülkemizle ilgilenen yabancı yazarlara rehberlik edilmesi, yabancı ülkelerde okuyan kızlarımıza yardım imkanları sağlanması gibi hedeflerinin olduğunu; uzun vadeli çalışmalarının hemen hepsinin hükümetle işbirliğini gerektirdiğini ve kanunların çerçevesine girdiğini belirtmiştir.⁵⁸

Tlabar'ın başkanlık yaptığı dönemde, Türk Kadınlar Birliği'nin girişimlerinden biri de Anneler Gününün ülkemizde kutlanması için yaptıkları girişimdir. Her yıl Mayıs ayının ilk Pazar gününün Anneler Günü olması amacıyla Dahiliye ve Maarif Vekaletlerine verilen teklif müspet karşılanmıştır.⁵⁹

Birliğin bu girişimleri sayesinde Türkiye'de ilk defa olmak üzere Anneler Gününün 1955 yılında kutlanmaya başladığını görmekteyiz. Türk Kadınlar Birliği'nin bir başka girişimi de kuruluşunun onuncu yıldönümünde bir Eğitim Seferberliği başlatacak olmasıdır. Okullarda, radyolarda, konferanslarda bu seferberlik gerçekleştirilecek ve Türk kadını tamamen okur-yazar hale getirilecektir.⁶⁰ Nitekim bir yıl sonra yapılan dokuzuncu genel kongrede eğitim konusunun üzerinde durulmuş ve Türk Kadınlar Birliği eğitim kolu tarafından bir alfabe hazırlanması planlanmıştır.⁶¹ Türk Kadınlar Birliği başkanı olarak 1960 yılında yapılan bu kongre sonrası açıklama yapan Tlabar, gençlerin ve kadınların

57 Nazlı Tlabar, “Davamız”, Akis, 24.7.1954.

58 Nazlı Tlabar, “Davamız”, Akis, 24.7.1954.

59 Cumhuriyet, 1.5.1955. Gazetede yer alan haberde, “Bir kısım hür dünya memleketlerinde kutlanan bu bayramın ülkemizde de gelenek haline getirilmesine çalışılacaktır....Anneler gününün ilki 8 Mayıs Pazar günü bütün yurttan kutlanacaktır.” Deniliyor.

60 Cumhuriyet, 9.4.1959; Haber, 9.4.1959.

61 Zafer, 25.5.1960.

25.01.1952-Vatan

bilgilendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve bir delegelerinden gelen anneler günü gibi babalar gününün de kutlanması teklifini görüştüklerini ifade etmiştir. Tlabar bu kongrede imam nikahı konusuna da değinerek “imam nikahı ve gayri meşru evlenmenin kanunen 15 lira cezası olduğunu” belirtmiş ve köy köy dolaşarak medeni nikah olmadan yapılan imam nikahının hiçbir hükmü olmadığını Türk kadınına anlatılması gerektiğini söylemiştir.⁶²

Türk Kadınlar Birliği, 23 Nisan 1958 tarihinde Egemenlik bayramı yıldönümünde Kıbrıs’a bayrak gönderilmesi kampanyasında yer almış; başkan Tlabar da bu konudaki gayretlerinden bahsetmiştir.⁶³ Bu dönemde Kıbrıs meselesinin⁶⁴ Türkiye açısından son derece önem arz eden bir konu olduğu düşünüldüğünde Tlabar’ın da bir milletvekili olarak bu milli meseleye duyarsız kalmadığı görülmektedir.

2.Diğer Faaliyetler: Seyahatler, Konferanslar

Nazlı Tlabar’ın gerek milletvekili olarak gerekse Kadınlar Birliği başkanı olarak gerçekleştirdiği faaliyetleri yanı sıra mecliste bulunduğu komisyonlar kapsamında başka meselelerle de ilgili olarak çalışmalar yaptığı görülmektedir. Özellikle Türk basınında yer alan haber ve yorumlar üzerinden bu çalışmalara da değinilecektir.

Nazlı Tlabar, 1951 yılı sonbaharında İstanbul milletvekili Dr.Nihat Reşat Belger ile birlikte Amerika’ya bir ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret basında “Nazlı Tlabar Amerika’ya Davet Edildi” başlıklarıyla verilmiştir.⁶⁵ Türk basınında bu ziyarete dair birçok haber ve yorumlar yer almakta; bu haber ve yorumların ortak noktası Nazlı Tlabar’ın bir kadın milletvekili olarak Amerika’da iyi intibalar bıraktığıdır.⁶⁶ Amerikan basınında “iyi niyet elçisi” olarak nitelendirilen Tlabar “yorulmadan, usanmadan” Türk milletini en iyi şekilde temsil etmiştir.⁶⁷ Tlabar’ın ikinci kez Amerika’ya ziyareti 1953 senesinde gerçekleşmiştir. 1953 yılında Uluslararası Parlamentolar Birliğinin Amerika’da düzenlenen 42. Toplantısına katılan 32 ülke arasında Türk delegasyonu içinde yer almıştır. 10 Ekim 1953’te yapılan konferansta söz alan Tlabar, “herkesin barıştan bahsedeceğine kendi ülkelerinde bunu kuvveden fiile çıkarması ve basının bu tür toplantılara daha fazla ilgi göstermesi gerektiğini” belirtmiştir.⁶⁸ Nazlı Tlabar’ın bir başka Amerika ziyareti ise Antalya mebusu Ahmet Tokuş ile birlikte özellikle Kıbrıs meselesinde Türkiye’nin hareket

62 Tercüman, 23.5.1960.

63 Milliyet, “Kıbrıs’a bayrak teşebbüsü alaka uyandırdı”, 28.3.1958.

64 Kıbrıs ile ilgili gelişmeler için bkz. Mustafa Albayrak, “Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları 1950-1960”, ATAM Dergisi, Cilt:XVI, Sayı:46, Mart 2000, s.249-275.

65 “Amerika hükümetinin İstanbul milletvekili Nazlı Tlabar’ı Amerikan devlet teşkilatını tetkik etmek ve temaslar da bulunmak üzere Amerika’ya davet emiştir .”, Vatan, 11.9.1951.

66 Yeni İstanbul, “Nazlı Tlabar Amerikada”, 14.10.1951.; Vatan, “Biz Hür Milletiz”, 30.10.1951.; “Nazlı Tlabar her yerde nutuklar vermiş, radyo ve televizyon programlarına çıkmış ve her tarafta şahsı ve memleketimiz lehine muazzam sempati toplamıştır.” Bkz. Reha Oğuz Türkkkan, “Amerika Mektupları”, Cumhuriyet, 17.4.1952.

67 Vatan gazetesinde “Amerika’dan Vatana” başlıklı haberde, “Tlabar Washington’da basın kulübünün yemeğine davet edilmiş ve senatör Taft ile aynı masada oturmuştur. Sadece erkeklerin bulunduğu ve hiçbir zaman kadınların davet edilmediği böyle bir toplantıya bir Türk kadınının davet edilmesi büyük bir ehemmiyet arz etmektedir” yorumu yapılmıştır. Bkz. Vatan, “Amerika’dan Vatana: İyi Niyet Elçisi”, 25.1.1952.

68 Cumhuriyet, “Washington’da Nazlı Tlabar’ın Konuşması”, 11.10.1953.

tarzının ne olacağı konusunda Türk tezlerini anlatmak üzere yaptığı seyahatidir. Tlabar, 15 gün Washington'da kalmış burada Amerikalı mebuslarla ve senatörler ile görüşmüş; televizyon ve radyolarda konuşmak üzere Dayton, Toledo, Spokane, Seattle, Portland gibi kentlere gitmiş ve buralarda çeşitli konferanslar vermiştir.⁶⁹ Bu ziyaretlerin temel konusu Kıbrıs meselesidir. Kıbrıs konusunda Türk tezini gayet iyi şekilde açıklayan ve savunan Tlabar Türk-Yunan dostluğuna da zarar vermeyecek şekilde büyük bir vakarla Türkiye'yi temsil etmiştir. Amerika'ya yapmış olduğu bir dizi iyi niyet turnesinden oldukça iyi sonuçlar alan Tlabar, YWCA'nın şeref misafiri olmuş ve verdiği konferansta Türkiye'nin Batı blokuna yakın olduğunu vurgulamıştır.⁷⁰

Nazlı Tlabar, 21 Ekim 1957 tarihinde İstanbul'da teknik Üniversitede öğrencilere bir konferans vermiştir. Bu konferans karşılıklı görüş alışverişi şeklinde geçmiş, öğrencilerden gelen soruları yanıtlamıştır. Onun gündemdeki bazı meselelere yaklaşımını anlamak açısından bu haberlerin büyük önemi bulunmaktadır. Tlabar bu mülakat sırasında Kırşehir kanunu⁷¹ hakkında kanun lehine oy vermediğini belirtmiştir. Ayrıca Türk basınına yakından ilgilendiren 1954 tarihli Basın Yasasının⁷² getirdiği yeni hükümlerle alakalı olarak da basının ispat hakkına taraftar olduğunu hatta teklife imza atmak üzere olduğunu fakat sonra "Türk basınının bu hakka layık olacak kadar seviyeli ve olgun bulmadığından" imzalamaktan kaçındığını ifade etmiştir.⁷³

Asya Ülkeleri Antikomünist Birliği'nin üçüncü konferansı ile ilgili Vatan gazetesinde Ahmet Emin Yalman Nazlı Tlabar'ın Türk delegasyonu başkanı olarak gösterdiği gayretlerin son derece dikkate değer ve takdire şayan çabalar olduğunu belirtmiş ve "*Türk milletinin müstemlekecilikle savaşı Uzakdoğu'da takdirle anılıyor*" şeklinde yorumlamıştır.⁷⁴ Türkiye'nin Asya Ülkeleri Antikomünist Birliği üyeliği kapsamında Seul'de 9 Haziran 1959'da yapılan kongrede Türk delegesi olarak bulunan Tlabar, kongrede başkanlık

69 Türkiye'nin Washington büyükelçiliğinde büyükelçi Haydar Görk tarafından Amerikan basınına verilen öğle yemeğinde Birleşmiş Milletler Baş delegesi olan Selim Sarper tarafından Kıbrıs'a dair Türk tezleri izah edilmiş; bu yemekte İstanbul Milletvekili Nazlı Tlabar, Antalya mebusu Ahmet Tokuş ve Birleşmiş Milletler Türk Delegesi Turgut Mihçioğlu da bulunmuştur. Zafer, 25.3.1956.; Vatan, "İki Türk Mebusunun Amerika'daki Temasları", 31.3.1956.; Nazlı Tlabar konuşmasında "Yunanlılar Kıbrıs'ı ilhakta ısrar ettikleri takdirde Türkiye'de bir şeyler olacağını biliyorum ama bunun kati mahiyetini kestiremiyorum" şeklinde açıklama yapmıştır. Vatan, 21.3.1956.

70 Mazhar Kunt, "Amerika'da Davalarımızı Açıklayan Kadın Milletvekili" başlıklı yazısında Tlabar'ın şu konuşmasını aktarıyor: "Türkiye garpçı olarak vasıflandırılan ve bu vafsa hakkıyla layık bir memlekettir. Türkler bütün tarihleri boyunca daima komünist aleyhtarı olmuşlardır." Bkz. Cumhuriyet, 15.5.1956.

71 Kırşehir'in ilçe haline getirilmesi ile ilgili olarak bkz. Yaşar Özüçetin, "Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Kırşehir", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:2, Sayı:6, Kış 2009, s. 518-541.

72 9 Mart 1954 tarihli Basın Yasası ve bu kanunla getirilen gazetecilerin bir haberde iddiasını ortaya koyacak kanıtları olsa dahi bu iddiayı dile getirmesinin engellenmesi anlamına gelen ispat hakkı nedeniyle yaşanan tartışmalar için bkz. Çağla Kubilay, "Demokrat Parti Döneminde Basında İspat Hakkı Tartışmaları", İletişim Araştırmaları Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, 2014, s.11-43.

73 Vatan, "Nazlı Tlabar Türk Basını ispat hakkına layık değildir dedi", 22.10.1957. Bu açıklamalarla ilgili Cumhuriyet gazetesinde bu konu "antidemokratik kanunların hiç birinde oyunu kullanmadığı" şeklinde ifade edilmiş ve hatta Cumhuriyet gazetesi Tlabar'ın konuşmasını kendileri lehinde şu şekilde yansıtmıştır: "Önceleri ispat hakkını ben de istiyordum fakat Cumhuriyet ve diğer bir iki gazete hariç, insanların şerefleri ve haysiyetleri ile oynayan o kadar çok gazete var ki...", Bkz. Cumhuriyet, "Dini siyasete alet edenleri sevmiyorum", 22.10.1957.

74 Ahmet Emin Yalman, "Havalarda 70 bin km: Türkiye'nin İtibarı Var", Vatan, 8.5.1957.

üstlenmiş ve Endonezya'nın birliğe kabulünün bir yıl ertelenmesini kabul ettirmiştir. Gerekçe olarak henüz iç durumu hakkında yeterli bilgiye sahip olunmadığını gösteren Tlabar, ayrıca Tibet'te insan hürriyetleri konusunda mücadele edenlere birliğin destek vermesi ve Milliyetçi Çin'in tekrar olimpiyat oyunlarına kabulü için gayret sarf edilmesi yönünde de kararlar aldırılmıştır.⁷⁵ Tlabar Avrupa Konseyi İstişari Asamblesine gönderilecek olan TBMM temsilcileri arasındaki tek kadın milletvekili olarak dikkat çekmektedir.⁷⁶ Tlabar, 40 ülkeden 900 temsilcinin katıldığı Dünya Gençlik Kongresi'nin Singapur'da yapılan toplantısına gönderilen Türk heyetine de başkanlık yapmıştır.⁷⁷

3.Yassıada Mahkemeleri: Nazlı Tlabar'ın Savunması

27 Mayıs 1960'da Demokrat Parti idaresine son veren askeri darbeden sonra 14 Ekim 1960'tan 15 Eylül 1961'e kadar Yassıada mahkemeleri olarak bilinen yargılama süreci 11 ay devam etmiş; dönem boyunca 202 duruşma yapılmış 15 Eylül 1961'de açıklanan kararlar gereğince Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Başbakan Adnan Menderes idam edilmişler, hakkında ölüm cezası bulunan Cumhurbaşkanı Celal Bayar ise yaş haddi nedeniyle ömür boyu hapse çarptırılmıştır.⁷⁸ 418 sanığa altı ay ile yirmi yıl arasında değişen hapis cezaları verilmiş; 123 sanık beraat etmiş, 5 sanık hakkında takipsizlik kararı verilmiştir.⁷⁹ Bu 418 sanık içinde Nazlı Tlabar da bulunmaktadır. Buna göre Nazlı Tlabar, TCK 146/3ncü, 59uncu ve 173üncü maddeleri hükmüne 4 yıl 2 ay ağır hapis

08.05.1957-Vatan

75 Cumhuriyet, "Antikomünist Asyaların Kararları", 10.6.1959.

76 Bu temsilciler Muhlis Ete, Mehmet Karasan, Nadir Nadi, Füzruzan Tekil, Sadık Giz, Turan Güneş, Adnan Karaosmanoğlu, Zeyyad Mandalinci, Baki eren ve Nazlı Tlabar'dan oluşmaktadır. Bkz. Zafer, 3.7.1954.

77 Vatan, 16.8.1954.

78 Türkiye'nin Politik Tarihi, Editörler: A.Çaylak, C.Göktepe vd., Savaş Yayınevi, Ankara, 2009, s.396.

79 Türkiye'nin Politik Tarihi, s.396.; Darbe sonrası hazırlanan geçici anayasaya konulan Soruşturma Kurulu ve Yüksek Adalet Divanı bu mahkemeleri gerçekleştirmiştir. Mahkeme Başkanlığına Salim Başol, başsavcılığa Altay Egesel getirilmiş ve mahkeme süresince 588 kişi yargılanmıştır. 15 kişi hakkında idam kararı çıkmıştı. Bunlar: Celal Bayar, Refik Koraltan, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan, Rüştü Erdelhun, Emin Kalafat, Agah Erozan, Ahmet Hamdi Sancar, Nusret Kirişcioğlu, Zeki Erataman, Bahadır Dülger, Baha Akşit, İbrahim Kirazoğlu, Osman Kavrakoğlu. Milli Birlik Komitesinde başta Cemal Gürsel olmak üzere idamların uygulanmaması eğilimi belirlemiştir. Ancak orduda adeta bir cunta çekirdeği gibi oluşan Silahlı Kuvvetler Komitesi, Cevdet Sunay başta olmak üzere Milli Birlik Komitesine baskı yaparak idam cezalarının infazını istemiş; baskılar üzerine 3 kişi idam edilmiştir. Bkz. Tevfik Çavdar, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995), İmge Kitabevi, Ankara, 2000, s.103-104.

ve 1 yıl 4 ay 20 gün süreyle İstanbul'da emniyeti umumiye gözetiminde bulundurulmasına karar verilmiştir.⁸⁰ Mahkeme boyunca Tlabar'ın müdafaasını Süreyya Ağaoğlu ve Saim Hüseyin Akand yapmışlardır.⁸¹

Duruşmalarda zaman zaman başkanın kendisine sorduğu soruları yanıtlayan Tlabar, savunmasını da kararlı ve tereddütsüz şekilde yapmıştır. Tlabar, Anayasayı ihlal ve Gayrimeşru servet iktisabı suçları nedeniyle yargılanmıştır.

Yassıada mahkemelerinde Anayasayı İhlal suçuyla yargılanan Nazlı Tlabar, bu duruşmalarda CHP'nin haksız kazançlarıyla ilgili verilen önergeyle alakalı olarak mecliste yapmış olduğu konuşma nedeniyle ifade vermiştir. 11 Mayıs 1961 tarihli duruşmada, mahkeme başkanı Salim Başol'un bu konudaki sözlerini hatırlatması üzerine cevaben şunları söylemiştir:

“Konuşmamın başında bunu hukuk meselesi olarak değil, içtimai adalet meselesi olarak telakki ettiğimi ifade ettim...1950 seçiminden sonra meclise geldiğim zaman gördüğüm şeydi: Yalnız 9 vilayette bu mevzuda harcanan para 59 milyondur. Biz 100 lira ile çalışmaya mecbur olduğumuz için içtimai adalet lüzumunu hissettim. Ve müdafaamda şunu söyledim: Eğer kendi partim de bunu yaparsa...”⁸²

Bu cevap karşısında mahkeme başkanının “Bunlar doğru olabilir Fakat kanun yolu ile mi alınacak yoksa kaza yolları ile mi, mesele budur” şeklinde sorması üzerinde Tlabar, “Efendim, kaza yolu ile alınması doğru olurdu. Ancak ben hukukçu olmadığım için, ifade ettiğim gibi bunu içtimai adalet yönünden mütalaa ettim” cevabını vermiştir.⁸³ CHP'nin haksız iktisapları konusunda başsavcı Altay Ömer Egesel'in Menderes ve Bayar'ın bir zamanlar CHP'nin önde gelen ve nüfuzlu şahsiyetleri olduğunu ve DP'nin de 1960 seçimlerine hazırlanırken haksız iktisapta bulunduğunu söyleyerek bu konuda izahat istemesi üzerine Bayar ve Menderes konuşmuşlar; ardından başsavcı Nazlı Tlabar'a da bir sualleri olduğunu belirterek Tlabar'a dönmüş ve “Seçim zamanlarında devlet vasıtaları ve vatandaş serveti DP emrine geçmiştir, eğer içtimai adalet fikrinde devam ediyorsa bu olaylara meclis kürsüsünden neden itiraz etmemiştir?” sorusunu yöneltmiştir. Tlabar da cevaben,

“İstanbul mebusu Nazlı Tlabar ile Ankara mebusu Aliye Coşkun meclise gelirken”
3 Eylül 1957-Zafer Gazetesi

80 Mehmet Özsakallı, Yassıada Yargulamalarının Türk Basınındaki Yankıları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2009, s.165.;Verilen cezaların tam listesi dönemin basınında yer almaktadır. Bkz. Akşam, 16 Eylül 1961.; Anayasa Davası, Yassıada Zabıtları, Cilt:4, Haz. Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011, s.3039-3040.

81 Anayasa Davası, Cilt:1, s.40.

82 Anayasa Davası, Cilt:1, s.65.

83 Anayasa Davası, Cilt:1, s.65.

“savcının bahsettiği hususlardan bilgisi olmadığını, eğer bilgisi olsaydı muhakkak meclis kürsüsünden bu hususta bir soru sormuş olacağını” ifade etmiştir.⁸⁴ Başsavcı bu konuda Menderes’in bir konuşmasını aktarmış⁸⁵ ve Tlabar da buna cevap olarak şunu söylemiştir:

“Ortada bir vakıa var o da şöyledir: Esbabı mucibe layihasını okuduğumuz zaman orada iktisapları gördüğümüz zaman DP’nin hiçbir zaman vüsatte bir iktisabı olmadığına inandım. Nitekim DP malları bugün satıldı ve borçlarını ödeyecek durumda olmadığı ortaya çıktı. 10 sene zarfında DP’nin böyle bir iktisabı olmamıştır. Halk Partisinin yalnız tahsisatı mestureden 9 milyon lira iktisap ettiğini okuduğumuz aman bunu bir sosyal adalet olarak telakki ettim ve halen de etmekteyim. Partimde de bu olursa bunları da tenkit ve aynı hislerle hareket ederim.”⁸⁶

Bu konuda başka bir soruya gerek kalmadığından diğer konuların görüşülmesine geçilmiştir. Nazlı Tlabar Kırşehir kanunu olarak da bilinen Kırşehir’in il statüsünden ilçeye düşürülmesi ile ilgili meclisteki oylamaya katılıp katılmadığı konusunda da ifade vermiştir. Tlabar oy vermediğini çünkü mecliste bulunmadığını ifade etse de başkan ısrarla mecliste bulunulmadan da oy verilebileceği yolunda söylentilerin bulunduğunu söyleyince, Tlabar oylama akşamı bir sefarette yemeğe davet edildiğini ve mecliste olmadığını hatta bu konunun kendisine teknik üniversitede yaptığı bir konuşmada sorulduğunu ve orada da aynı şeyi ifade ettiğini söylemiştir. Başkanın “Bir arkadaşına rey bırakıp gidilebiliyormuş” şeklindeki ısrarı üzerine ise şöyle demiştir:

“Böyle bir şey yok efendim....Reis beyefendi, eğer rey vermiş olsaydım, anayasanın madde-i mahsusı muvacehesinde çekinmeden reyimi verdim derdim ve bu gençliğin önünde vermediğimi ifade etmiş olduğum için onlara karşı hilafı hakikat bir beyanda bulunmuş olurum....”⁸⁷

Duruşmalar sırasında diğer milletvekillerinin ifadelerinde de Nazlı Tlabar ile ilgili bazı noktalara değinilmiştir. Örneğin Giresun milletvekili Ali Naci Duyduk, bir takım arkadaşlarıyla birlikte başvekile karşı muhalif olduklarını hatta bu konuyu parti grubunda konuşacaklarını ancak bunu yapamadıklarını dile getirmiş ve bu konudan Tlabar’ın da bilgisi olduğunu hatta kürsüye çıkıp konuşacaklardan birinin de Tlabar olduğunu belirtmiştir. Bu ifadeden Tlabar’ın DP içindeki muhalifler yanında yer aldığı gibi bir izlenim elde edilmektedir.⁸⁸ Ancak Tlabar bu konudaki iddiaların doğru olmadığını

84 Anayasa Davası, Cilt:1, s.83-84.

85 Başsavcının Menderes’e isnat ederek aktardığı konuşma şöyledir: “Bizim aldığımız jiplerin hesabını soruyorlar, derhal hesaplarını neşredeceğiz. Fakat arkasından da onları yakalayıp gayri meşru olarak ele geçirmiş oldukları muazzam servetlerin toptan hesabını arayacağız. Değil mi ki, onlar iktidara gelince hesap soracağız diyorlar. O halde biz iktidarda iken onlardan hesap sorup mesulleri kulaklarından tutacağız.” Anayasa Davası, Cilt:1, s.84.

86 Anayasa Davası, Cilt:1, s.84.

87 Anayasa Davası, Cilt:1, s.94.

88 Ali Naci Duyduk savunmasında şunları söylüyor: “Arkadaşlarımın bazılarına ve telefonla Nazlı Tlabar’a, çünkü Tlabar daha evvel toplantıda söz alacağını bana söylemişti, ona telefon ettim ve arkadaşlara da bildirmesini rica ettim...” Bkz. Anayasa Davası, Cilt:2, Yassıada Zabıtları V, Haz. Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi Yayınları,

9 Haziran 1961 günü yapılan duruşmada dile getirecektir. 9 Haziran 1961'de yapılan duruşmada, anayasaya muhalefet ve diktaya gidişte kasıt aramak gibi hususları asla kabul etmediğini; hakkında pek çok olumlu yayın yapılan bir insanın eğer kötü biri olsa yayınların bu yönde olmayacağını, hakkında çıkan bir-iki yazının ise çarşaf kanunuyla ilgili olduğunu belirtmiştir.⁸⁹ Bu yasa çerçevesinde partisinde iki görüşün oluştuğunu birinin

Amerikan Donanma Müsteşarı Francis P.Whitehair-İstanbul Milletvekili Nazlı Tlabar-Washington Büyükelçisi Feridun Erkin'in Eşi-Pentagon-26 Eylül 1951(<http://www.trumanlibrary.org/photographs/index.php?q=>)

bu kanunu iktisadi durumumuzla ilişkilendirirken bir kısım ise bunun antidemokratik hatta anayasaya aykırı olduğunu ileri sürdüğünü söylemiştir. Ayrıca kendisinin bu yasaı komisyondan geçirmeden de pekala meclise getirebileceğini ancak kanunun çıkmaması ile meclisin “gerici zihniyeti teşvik etmiş olacağı”nı sözlerine eklemiştir.⁹⁰ Tlabar, kendisi hakkında yapılan suçlamalar içinde dış seyahatler konusunun da olduğunu belirterek bu seyahatlerin mahiyetleri hakkında bilgi vermiş ve kendisinin de bu yasal çerçeveler içinde zaman zaman partisine önerilerek zaman zaman da direkt seçildiğini ve bugüne dek muhalif veya iktidar partisinden olsun hemen herkesin kendisinin bu seyahatlerini

İstanbul, 2011, s.1357.; İstanbul milletvekili Enver Kaya da benzer şeyleri ifade etmiş ve “...Ali Fuat Paşa ile görüşmemiz esnasında bana bazı mevzular anlattı, sen de gidiyorsun, bunları hükümetten sor dedi, ben de sormak için hazırlanmıştım. Nazlı Tlabar hanımefendi de grupta bulunuyordu. O da eski Türkçe notlarını elinde tutuyor ve konuşmak istiyordu, konuşamadı” demiştir. Bkz. Anayasa Davası, Cilt:2, s.1443.

89 BCA, Dosya:960/1, Fon:10.9., Yer:43.127.1, Tarih:1960, Anayasayı İhlal Davası Dosyası, s.3.

90 Anayasa Davası, Cilt:2, s.1469-1470.

başarılı bularak kendisini tebrik ettiklerini ifade etmiştir.⁹¹ Tlabar, kendisine duruşmanın yapıldığı tarihlerde dahi davetlerin devam ettiğini belirtmiş ve özellikle “90’lık” olarak bilinen takrire imza atmadığını -9 Nisan ile 30 Nisan arasında ülke dışında olduğunu ve 5 Mayıs’ta Ankara’ya döndüğünü, son dakikada bulduğunu ancak imza atmadığını, 25 Mayıs grup toplantısında konuşacağını ümit ettiğini ancak bunun da gerçekleşmediğini dile getirmiştir.⁹²

Tlabar, DP iktidarının son dönemlerinde ortaya çıkan bazı olaylarla ilgili olarak da, bunun bir “şarklılık” meselesi olduğunu söylemiş ve mahkeme başkanı ile bu konuda aralarında zaman zaman birbirleriyle zıtlaşan bir diyalog yaşanmıştır.⁹³

Mahkeme başkanının “dikta” rejimi kurulduğu iddialarını sorması üzerine ise Tlabar şu cevabı vermiştir:

“...ben hakikaten en ileri demokrasilerden en geri mutlakıyet rejimlerine kadar her türlü rejimlerle idare edilen memleketleri gördüm. Dikta nedir bilirim. Kanaatimce burada ne dikta vardır ne de diktatörlük. Ben üç kelime ile düşünüşümü ifade edeceğimi sanıyorum. Bence insafsız bir muhalefet karşısında basiretini kaybetmiş bir iktidar vardı. Bu basiretsizlik de haddizatında dikta olmadığına kanaatimce en sarıh delilidir.”⁹⁴

91 BCA, Dosya:960/1, Fon:10.9., Yer:43.127.1, Tarih:1960, Anayasayı İhlal Davası Dosyası, s.3-4.

92 Anayasa Davası, Cilt:2, s.1471-1472.

93 İlgili çeken bu diyalog şöyledir: “Tlabar: Uşak’tan Topkapı’ya kadar olan olayları samimiyetle ifade edeyim ki, şarklılıktan kurtulamamış olmanın iki taraflı tezahürleri olarak görüyorum ve bu kanaati halen muhafaza etmekteyim. Başkan: Muhalefet liderinin bindiği Himmetdede istasyonunda durdurulması hususunda Adnan Menderes tarafından emir verilmiş. Bu da işaret ettiğiniz zihniyetin mahsulün müdür? Buna mı mal etmek lazımdır? Tlabar: Vallahi beyefendi, umumiyetle hakikaten bu gibi mevzuların olduğu memleketler şarklı zihniyetli memleketlerdir.

Başkan: O mahallenin halkı veya parti teşkilatı yapsa dediğiniz doğru olabilir. Merkezden idare edildiği iddia edilmektedir.

Tlabar: Benim samimi kanaatim odur ki, biz evlerimizde dahi şarklılıktan kurtulamıyoruz.

Başkan: Ne yapalım biraz da şarklıyız.

Tlabar: Umumi mütalaa bir tetkikin mahsulüdür, muhterem Reiz bey.

Başkan: Böyle olursa ne dersiniz; Kayseri’ye gitmekte bulunan muhalefet liderinin bindiği tren Himmetdede istasyonunda 3 saat kadar bekletilmiştir. Durdurulması hususunda emir verilmiştir. Buna ne dersiniz?

Tlabar: Efendim, ben olsam durdurmazdım.

Başkan: O başka, cevap bu değil. Sonra o da malum değil, belki oraya gelince siz de durdurtursunuz. Ben hadiseyi nasıl tasvir edersiniz demek istiyorum.

Tlabar: Beğenmiyorum diyorum.

Başkan: Kafi değil, devam edin.

Tlabar: Nasıl tavsif etmem lazım?

Başkan: Kafi değil, devam buyurun.

Tlabar: İstanbul’da talebelerle, hocalarla, subaylarla ve erlerle dört gün temas ettim. Bu temasım neticesinde geldiğim Etem Menderes’e bunları anlattım ve hatta İstanbul’daki duygularımı uzun uzadıya mecliste ifade ettim. Kendileri hatırlarlar ve 25 Mayıs grup toplantısında konuşacağımı söyledim...25 Mayıs grup günü söz isteyen 8 arkadaştan biriyim. Maddi kıymeti var mı bilmiyorum fakat, manevi bir kıymeti varsa tespit etmenizi rica ediyorum. Ön sırada otuyordum. Piraye Levent ve Enver Kaya da vardı. Nasıl konuşmak istediğimi ve çırpındığımı onlar biliyorlar. Elimi kaldırdım ısrar ettim, konuşturmadılar. Malum, kürsüyü zorlamakla mümkün değil. Talihim yaver olmadı. O günkü durum Mithat Perin’in notlarında mevcuttur.” Bkz. Anayasa Davası, Cilt:2, s.1472-1473.

94 Anayasa Davası, Cilt:2, s.1474.

Nazlı Tlabar kendisinin partiler üstü hareket ettiğini ve 7 sene boyunca Türk Kadınlar Birliği genel başkanlığına seçilmesinin de bunun bir delili olduğunu ifade etmiştir.⁹⁵ Tlabar mahkeme heyetine, “şahitliklerine müracaat edilebileceği mülahazasıyla eşi İbrahim Tlabar tarafından bazı kimselere müracaat yapıldığını” ve bu müracaata binaen eşine gönderilen yazılardan da örnekler sunmuştur.⁹⁶ Tlabar’ın Demokrat Parti iktidarı boyunca yapmış olduğu faaliyetleriyle büyük bir takdire ve övgüye layık görüldüğünü savunma dosyasına eklemiş olduğu farklı birçok kurum, kuruluş ve kişilerin kendisine göndermiş olduğu tebrik ve takdir dilekçelerinden anlamak mümkündür.⁹⁷

Nazlı Tlabar, Anayasayı İhlal suçundan başka Gayrimeşru Servet İktisabı nedeniyle de suçlanmıştır. Bu konuda yapılan soruşturma sonucunda Yüksek Adalet Divanı başkanı ve üyelerince alınan karar üzerine, haksız iktisabı olmadığı anlaşılmış ve Ağustos 1960’da alınan kararlar ile konulan ihtiyati tedbir ve haczin kaldırılmasına 1 Nisan 1961 tarihinde oybirliğiyle karar verilmiştir.⁹⁸ Yüksek Soruşturma Kurulunca yapılan inceleme sonucunda Nazlı Tlabar’ın kaynağı tespit olunamayan herhangi bir serveti bulunmadığı ortaya çıkmıştır.⁹⁹

Avukatı Saim Hüseyin Akand tarafından Yüksek Adalet Divanına verilen savunma dilekçesinde kendisine isnat edilen suçları işlemediği ifade edilmiş ve on senelik teşrii mesai ve faaliyetlerindeki gidişat ve tutumu hakkında ayrıntılı olarak açıklama yapılmıştır. Bu açıklamada Tlabar’ın sosyal yardım meseleleri, işçi kadınların haklarının aranması, memurların emeklilikleri gibi konularla yakından ilgilendiği, özellikle Kıbrıs davasında Türkiye’nin haklarını yurtdışında hararetler savunduğu ve irticaya karşı mücadelede dinin politikaya alet edilmemesi hususunda hangi taraf ve partiden gelirse gelsin rejimin selameti için ve hakiki demokrasinin yerleşmesi adına cephe alarak bu konudan asla taviz vermediği vurgulanmıştır.¹⁰⁰

Yassıada’da yapılan yargılamalar sonucunda cezaevine gönderilen Tlabar, diğer DP’li kadın vekiller ile birlikte önce Yassıada’da ardından Kayseri Cezaevinde hapis cezasını çekmiştir. Cezaevi günleriyle ilgili bazı anı ve hatıralarda DP’nin kadın vekilleri ve Nazlı Tlabar ile ilgili anekdotlar bulunmaktadır.¹⁰¹ Nazlı Tlabar 18 Ekim 1962 tarihinde

95 BCA, Dosya:960/1, Fon:10.9., Yer:43.127.1, Tarih:1960, Anayasayı İhlal Davası Dosyası, s.9.

96 BCA, Dosya:960/1, Fon:10.9., Yer:43.127.1, Tarih:1960, Anayasayı İhlal Davası Dosyası, s.12-15.; Örneğin bu kimseler arasında Temsilciler Meclisi Üyesi Prof. Nihat Reşat Belger, eski Milli Eğitim Bakanı Avni Başman ve gazeteci Cihat Baban gibi isimler bulunmaktadır.

97 Kendisine yönelik birçok kişi, kurum ve kuruluştan tebrik telgraf ve yazıları almıştır. Örneğin, 9 Temmuz 1956 tarihinde Kıbrıs Türktür Partisi genel başkanı Dr. Fazıl Küçük tarafından Kıbrıs meselesinde davalarını ve tezlerini gayet kuvvetli ve yüreктen savunmaları dolayısıyla tebrik yazısı almıştır. Avrupa Konseyi İstişari Asamblesinin İngiltere temsilcisi Bay Oakshott’un Nazlı Tlabar ile ilgili övgü dolu konuşmasının tercümesi de dosyası ekinde yer almaktadır. Bu ve benzeri birçok kişi ve yabancı kurum tarafından gönderilen yazılar Tlabar’ın savunma dosyasında mevcuttur. Bkz. BCA, Dosya:960/1, Fon:10.9., Yer:43.127.1, Tarih:1960, Anayasayı İhlal Davası Dosyası, s.26-33.

98 BCA, Dosya:961/35, Fon:10.9., Yer:235.726.2, Tarih:1960, Gayrimeşru Servet İktisabı Davası Dosyası, s.3.

99 BCA, Dosya:961/35, Fon:10.9., Yer:235.726.2, Gayrimeşru Servet İktisabı Davası Dosyası, s.16.

100 BCA, Dosya:960/1, Fon:10.9., Yer:43.127.1, Tarih:1960, Anayasayı İhlal Davası Dosyası, s.36-48.

101 Bkz. Hilal Ülman, Kadınlar Koşuşu Yassıada, Sinemis Yayınları, Ankara, 2013; Samet Ağaoğlu, Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013; Nimet Arzık da Menderes’i İpe

yürürlüğe girmiş olan 78 sayılı Af Kanunu ile tahliye edilmiştir.¹⁰²

Sonuç

Türk siyasi hayatına Demokrat Parti içinde katılan Nazlı Tlabar, partinin on yıllık iktidarsüresinedönemi itibarıyla ve hemcinsleri arasında “faal” olarak nitelendirilebilecek bir milletvekilidir. Sancar’a göre kadın milletvekilleri içinde son derece aktif olan bir kadındır.¹⁰³ Dedesinin son Osmanlı sadrazamı Tevfik Paşa olması yanında, dayısı İsmail Hakkı Bey’in diplomatik görevleri nedeniyle Avrupa ve birçok ülkede bulunması onun yetişme tarzında önemli etkiler yapmıştır.¹⁰⁴ Çocukluğundan itibaren diploması çevreleri içinde olması onun özellikle yabancı dillere vakıf olmasını sağlamıştır. Milletvekilliği döneminde yurt dışı gezilerinde bulunması ve dışişleri komisyonu üyeliği gibi nedenlerle dış politikaya dair değerlendirmelerde bulunması onu diğer kadın vekiller içinde farklı kılan özelliklerindedir. Meclisteki konuşmaları ve soru önergelerinde bu farklılık gözlemlenebilir. Esasen ister Demokrat Parti olsun, isterse Cumhuriyet Halk Partisi çatısı altında olsun, Türk siyaset hayatına atılmış kadın vekillerimizin hepsi değerli ve ayrı birer araştırma konusudur. Özellikle Demokrat Parti döneminin muhafazakar sağ havası içinde “siyasette kadın” üzerinde özellikle durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkıyor.

Tlabar’ın politik görüşlerinde demokrasi ve liberalizm vurgusu ön plandadır. Yapmış olduğu söyleşilerde, konuşmalarda bu vurguyu görmek mümkündür. Nitekim, 1954 seçimleri öncesinde radyoda yapmış olduğu bir konuşmasında bunu açıkça ifade etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisinin “*devletçilik güderken, demokrasinin ismini muhafaza ile sarih otokratik bir sistem içinde, bir cemiyetin kan deveranını teşkil eden ferdiyetçiliği*

Götürenler adlı kitabında Nazlı Tlabar ile ilgili şu ilgi çekici satırları kaleme almıştır: “Adnan Bey bütün kadın milletvekillerinden nefret ederdi, en çok da Nazlı Tlabar’dan. Nazlı Tlabar rahat konuşurdu. Lisan bilirdi. İyi bir aileye mensuptu. Boylu posluydu. Gerçekleri ipek yumağına sarmazdı. Adnan bey hakkında parlak fikir beslemezdi... Nazlı Tlabar diğer hanım milletvekilleriyle de kaynaşmamıştı. Ayrı çevredendiler.” Arzık ayrıca, son zamanlarda Tlabar’ın politikadan çekilmeye karar verdiğini ve çiçekçi dükkanı açtığını, Celal Bayar’ın bu duruma -rakiplere karşı partinin seçimleri kaybedeceği itirafı olacağından- kızdığını ifade etmektedir. Bkz. Nimet Arzık, Menderes’i İpe Götürenler, Kurtuluş Matbaası, Ankara, 1966, s.116-117.

102 Milliyet, “Af Kesinleşti”, 17.10.1962; Milliyet, “Tahliyeler Başlıyor”, 18.10.1962; Zehra Arslan, “Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Hüseyin Pertev Sanaç (1954-1961)”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı:48 (Kış 2015), Trabzon, 2015, s.122.

103 Sancar, kadın milletvekilleri içinde “öne çıkan ve vitrin olan” az sayıda kadın olduğunu; Nazlı Tlabar’ın diğer kadın politikacılardan farklı bir görünürlüğe sahip ve yurtdışında Türkiye’yi temsil eden, yabancı diplomatlarla çekilen resimleri haberlere konu olan bir kadın politikacı olduğunu belirtmektedir. Bkz. Serpil Sancar, Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.281.; Ayrıca bkz. “ABD Senatörüyle Türk kadın milletvekili Nazlı Tlabar Görüşmesi”, Cumhuriyet, 18.10.1953, “DP İstanbul Milletvekili ve TKB başkanı Nazlı Tlabar irticaya karşı aydınları işbirliğine davet etti”, Cumhuriyet, 13.4.1959, “Nazlı Tlabar çiçekçi dükkanı açtı”, Cumhuriyet, 16.10.1959”dan aktaran Sancar, a.g.e., s.281.

104 Akis Dergisinin 5 Haziran 1954 tarihli sayısında Nazlı Tlabar ile yapılan bir röportaj bulunmaktadır. Bu röportajda onun yetişmiş olduğu çevrenin mükemmel bir diploması terbiyesi verdiği ve bilmeden, istemeden de olsa uzunca bir staj imkanı sağladığı dile getirilmiştir. Ayrıca, onun üç önemli meselede -harici meseleler, işçi problemleri ve gençlik davaları- yetkinlik göstermiş olduğuna vurgu yapılmış ve şu sözlerine yer verilmiştir: “Gençlik davalarını ele alıp, tevhit edebilmeyi ve o davaya hizmet etmeyi çok isterdim... Eğer popüler bir insan olsaydım; sempatimi bütün gençlik teşekküllerinin bir çatı altında toplanması yoluna hasrederdim.” Bu röportajın ayrıntıları için bkz. Akis, 5.6.1954.

idam ettiğini” belirten Tlabar, sözlerini şöyle sürdürmüştür:

“Demokrat olan ferdiyetçidir. Demokrat olan müstehlikin dostudur. Demokrat olan, fikri sabitin düşmanıdır. Zira fikri sabit terakkinin düşmanıdır.....Milletle emniyet etmeyen, onu yalnız kontrol eden bir zihniyet demokrat olamaz. Mevzuat hazretleriyle, hayatı milliyi zorlaştıran, mücrim bulacağım diye namusluyu taciz eden, vehimli ve korkak bir idare demokrat olamaz. Bizim zihniyetimiz her zaviyeden liberaldir. Liberalizmi reddeden bir zihniyetin ise asla demokrat olamayacağı, milletlerin tarihiyle sabittir.”¹⁰⁵

Nazlı Tlabar’ın faaliyetleri dikkate alındığında onun, lisan bilmesi, görgüsü ve kültürünün getirdiği artılar nedeniyle özellikle yurt dışı temaslarında, uluslararası toplantılarda Türkiye’yi temsil etmeye “layık” bir hanımefendi olarak tercih edildiği görülmektedir. Kıbrıs meselesinin Amerikan kamuoyuna doğru şekilde anlatılması çabalarında kendisi Türk heyeti adına önemli temaslarda bulunmuş, konferanslar vermiş ve Türk tezini iyi anlatabilmek adına mühim çabalar sarf etmiştir. Yalnızca dış ilişkiler değil iç siyasi ve toplumsal meselelerde de kendine özgü tavrını koruyan Tlabar’ın en dikkat çeken girişimi diğer kadın vekiller ile verdikleri çarşafın kaldırılmasına dair kanun teklifidir. Her ne kadar kendi partisinden destek görememiş olsa da Tlabar’ın bu meseleyi bir parti meselesinden ziyade toplumsal bir sorun ve bir kadın meselesi olarak algıladığı görülmektedir. Nitekim bu görüşünü konuşmalarında ifade etmiştir. Kadınlar Birliği başkanı sıfatıyla gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerde de onun bu duyarlılığını görmek mümkündür. Yine çocuk ölümleri konusunda dile getirmiş olduğu görüşleri son derece önemlidir. Özellikle yeni doğan çocukların iyi beslenmesi konusunda anne sütüne yapmış olduğu vurgu dikkate değer. 1950’li yılların şartlarında bu konuda duyarlılık göstermiş ve bu önemli konuyu meclis kürsüsünden dile getirmiştir. Vatikan ile ilişkilerin kurulması konusunda Vatikan’ın komünizme karşı bir devlet olduğuna özellikle vurgu yapması ve Asya Ülkeleri Antikomünist Kongresi’ne katılmış olması partisinin dış politika çizgisine sadık bir milletvekili olduğunu bize göstermektedir. İç politikada partisinden daha uzak ancak dış politikada bu çizgiye daha yakın durduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. CHP’nin haksız kazançlarının iktisabı konusunda Yassıada’da kendisine yöneltilen sorulara böyle bir şeyi kendi partisi dahi yapmış olsa aynı tavrı göstereceğini defalarca belirtmesi buna örnek olarak verilebilir. Bu aynı zamanda onun dürüst kişiliğini de yansıtmaktadır. 1950-60 yılları arasında her üç dönem boyunca milletvekili seçilmesi de seçmen tarafından kabul gören bir vekil olduğuna delil sayılabilir.

Kaynakça

1.Arşiv Belgeleri, Resmi Yayınlar:

- BCA, Dosya:960/1, Fon:10.9., Yer:43.127.1, Tarih:1960, Anayasayı İhlal Davası Dosyası.
- BCA, Dosya:961/35, Fon:10.9., Yer:235.726.2, Tarih:1960, Gayrimeşru Servet İktisabı Davası Dosyası.
- Milletvekili Genel Seçimleri (1923-2011), Türkiye İstatistik Kurumu Yayını, Ankara, 2012.
- Resmi Gazete, 11 Kanun-u evvel 1934, Sayı:2877.
- TBMM Albümü, 1920-2010, Cilt:2, 1950-1980, TBMM Yayını, Ankara, 2010.

105 Akis, 5.6.1954.

- TBMM Tercüme-i Hal Kağıdı ve Sicil Dosyası, Nazlı Tlabar(Hatice Nazlı Tlabar), Dönem:IX, No:1715.
- TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 26. Cilt, 17. Birleşim.
- TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 4.Cilt, 32.Birleşim.
- TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 5.Cilt, 50, 51, 52. Birleşim.
- TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 7.Cilt, 76.Birleşim.
- TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 13.Cilt, 45.Birleşim.
- TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem (1950-54), 21.Cilt, 73.Birleşim.
- TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem (1954-57), 5.Cilt, 48.Birleşim.
- TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem (1954-57), 12.Cilt, 75.Birleşim.
- TBMM Tutanak Dergisi, 11.Dönem (1957-60), 12.Cilt, 47.Birleşim.
- Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX.Dönem, Haz.Kazım Öztürk, 1950-54, Cilt:VII, TBMM Yay., Ankara, 1998.
- Türk Parlamento Tarihi, TBMM X.Dönem (1954-57), Cilt:IV, (Haz. İsmet Binark), Ankara, 2010.
- Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, TBMM Yay., Ankara, 2009.

2.Kitap, Makale, Tezler:

- Ağaoğlu, Samet, Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013.
- Albayrak, Mustafa, “Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları 1950-1960”, ATAM Dergisi, Cilt:XVI, Sayı:46, Mart 2000.
- Anayasa Davası, Cilt:1-2-4, Yassıada Zabıtları V, Haz. Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Arslan, Zehra, “Demokrat Partinin Muhalif Siyasetçilerinden Trabzon Milletvekili Hüseyin Sabri Dilek”, TDAD, Temmuz-Ağustos 2014, Cilt:107, Sayı:211.
- Arslan, Zehra, “Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Hüseyin Pertev Sanaç (1954-1961)”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı:48 (Kış 2015), Trabzon, 2015.
- Arzık, Nimet, Menderes’i İpe Götürenler, Kurtuluş Matbaası, Ankara, 1966.
- Çanak, Erdem, “TBMM’deki İlk Kadın Milletvekillerinden Esma Nayman ve Meclisteki Faaliyetleri”, Asia Minor Studies, International Journal of Social Sciences, Cilt:4, Sayı:7, Ocak 2016.
- Çavdar, Tevfik, Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1950-1995), İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
- Çolak, Filiz, “Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göç Hareketi 1950-51”, Tarih Okulu Dergisi, Sayı: XIV, 2013.
- Dişbudak, Müge, Türk Kadınlar Birliği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2008.
- Doğramacı, Emel, Atatürk’ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1993.
- Kubilay, Çağla, “Demokrat Parti Döneminde Basında İspat Hakkı Tartışmaları”, İletişim Araştırmaları Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, 2014.
- Özsakallı, Mehmet, Yassıada Yargulamalarının Türk Basınındaki Yankıları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2009.
- Özüçetin, Yaşar, “Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Kırşehir”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:2, Sayı:6, Kış 2009.

- Sancar, Serpil, Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Sezer, Ayten, Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt:XIV, Sayı:42, Kasım 1998.
- Sümer, Gülizar Çakır, Türkiye'de Kadın Milletvekilleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Malatya, 1999.
- Şahin, Ayşenur Akgül, Türkiye'deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları (1935-2002), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi, Niğde, 2008.
- Şahin, Cemile, Türk Parlamentosunda Kadın Milletvekilleri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2010.
- Tamer, Aytül -Alanur Çavlin Bozbeyoğlu, "1927 Nüfus Sayımının Türkiye'de Ulus Devlet İnşasındaki Yeri: Basında Yansımalar", Nüfusbilim Dergisi (Turkish Journal of Population Studies), Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü Yayını, Cilt:26, Yıl:2004, Ankara, 2004.
- Türkiye'nin Politik Tarihi, Editörler: A.Çaylak, C.Göktepe vd., Savaş Yayınevi, Ankara, 2009.
- Ülman, Hilal, Kadınlar Koşuşu Yassıada, Sinemis Yayınları, Ankara, 2013.
- Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve İlgili Diğer Mevzuat, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 1976.
- Yaraman, Ayşegül, Bir Demokrasi Tartışması, Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili (1935-1999), Bağlam Yay., İstanbul, 1999.
- Yıldırım, Seyfi, "Belçikalı Nüfus ve İstatistik Bilimci Camille Jacquart ve Türkiye'de Modern İstatistiğin Kurulması 1926-1929", Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Yıl:2010, Cilt:7, Sayı:1, Ankara Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Yayını, Ankara, 2010.

3.Süreli Yayınlar, İnternet Kaynakları:

- Akis, 5.6.1954.
- Akis, 24.7.1954.
- Akis, 18.4.1959.
- Akşam, 16 Eylül 1961.
- Cumhuriyet, "Turizm Kanunu", 28.4.1953.
- Cumhuriyet, 13 Mart 1956.
- Cumhuriyet, 9.4.1959.
- Cumhuriyet, 17.4.1952.
- Cumhuriyet, 15.5.1956.
- Cumhuriyet, "Washington'da Nazlı Tlabar'ın Konuşması", 11.10.1953.
- Cumhuriyet, "Dini siyasete alet edenleri sevmiyorum", 22.10.1957.
- Cumhuriyet, "Antikomünist Asyalıların Kararları", 10.6.1959.
- Cumhuriyet, 13.4.1959.
- Cumhuriyet, 22.4.1959.
- Cumhuriyet, 17.4.1959.
- Cumhuriyet, 22.4.1959.
- Cumhuriyet, 1.5.1955.
- Cumhuriyet, 9.4.1959.
- Dünya, 8.8.1954.
- Haber, 9.4.1959.

- Her Gün, “Göçmenlere Yardım”, 18.1.1951.
  - Hür Adam, 24.4.1959.
  - Hürriyet, 13.3.1960
  - Hürses, 22.11.1954.
  - Medeniyet, 20.4.1959.
  - Milliyet, “Kıbrıs’a bayrak teşebbüsü alaka uyandırdı”, 28.3.1958.
  - Milliyet, 13.4.1959.
  - Milliyet, “Af Kesinleşti”, 17.10.1962.
  - Milliyet, “Tahliyeler Başlıyor”, 18.10.1962.
  - Milliyet, 23.04.1971.
  - Müstakil Gazete, 27.3.1956.
  - Tercüman, 13.4.1959.
  - Tercüman, 23.5.1960.
  - Ulus, 15.4.1959.
  - Ulus, 21.4.1959.
  - Ulus, 22.4.1959.
  - Vatan, 26.2.1951.
  - Vatan, 11.9.1951.
  - Vatan, “Biz Hür Milletiz”, 30.10.1951.
  - Vatan, “Amerika’dan Vatana: İyi Niyet Elçisi”, 25.1.1952.
  - Vatan, 16.8.1954.
  - Vatan, “Dullara Aylık Verilecek”, 18.1.1954.
  - Vatan, 11.7.1954
  - Vatan, 20.2.1955.
  - Vatan, “İki Türk Mebusunun Amerika’daki Temasları”, 31.3.1956.
  - Vatan, 21.3.1956.
  - Vatan, “Nazlı Tlabar Türk Basını isbat hakkına layık değildir dedi”, 22.10.1957.
  - Vatan, 8.5.1957.
  - Vatan, 13.4.1959.
  - Vatan, 2.10.1960.
  - Yeni İstanbul, “THK Memurlarının Tekaüt Sandığına Alınmaları İsteniyor”, 3.5.1951.
  - Yeni İstanbul, “Nazlı Tlabar Amerikada”, 14.10.1951.
  - Yeni İstanbul, 14.4.1959.
  - Yeni İstanbul, 20.4.1959.
  - Zafer, 3.7.1954.
  - Zafer, 25.3.1956.
  - Zafer, 22.4.1959.
  - Zafer, 25.5.1960.
- <http://www.ywca.org/site/c.cuIRJ7NTKrLaG/b.7515891/k.C524/History.htm>.